

Produkters funktionsskador ur ett skadestånds- och försäkringsrättsligt perspektiv

– Om säljares skadeståndsskyldighet när levererade produkter är behäftade med funktionsfel, samt om ansvarsförsäkringens betydelse för funktionsfel

*Functional property damages in products examined
from a perspective of tort law and insurance law*

– On the seller's tort liability when delivered products are afflicted with functional property damages, and on the importance of liability insurance for functional property damages

Eric Adamsson

Handledare: Harald Ullman
Examinator: Anders Holm

Sammanfattning

I denna uppsats behandlas kommersiella säljares skadeståndsansvar när levererade produkter är behäftade med funktionsfel. Funktionsfel i produkter kännetecknas av att felaktiga detaljer från tillverkningen av en beståndsdel orsakar en minskad funktion i slutprodukten. I uppsatsen ämnas även klarläggas vilken betydelse ansvarsförsäkringen har för köparens möjligheter att erhålla ersättning när denna drabbats av funktionsskador härledda av köpt felaktig egendom.

Uppsatsen innehåller en redogörelse för aktuella rättsområden som ämnas beröras. Avsikten med denna är att ge läsaren en grundläggande förståelse för bakgrunden och innebörden för de rättsliga begrepp uppsatsen behandlar. De rättsområden som är av relevans är produktansvarslagstiftning, skadeståndsrätt, försäkringsrätt och köprätt. Även begreppen ingrediens- och komponentskada (IOK-skador) belyses.

I uppsatsen undersöks IOK-skador ur främst ett skadestånds- och försäkringsrättsligt perspektiv, med avsikten att klargöra säljarens skadeståndsskyldighet i inomobligatoriska förhållanden samt vilka ansvarsgrunder som är aktuella i utomobligatoriska relationer. Även det försäkringsrättsliga skyddet för IOK-skador utreds, samt betydelsen för försäkringsskyddet huruvida den inträffade skadan är en skadeståndsrättslig sakskada eller en skada som ryms inom säljarens köprättsliga felansvar undersöks.

Rättsfallspraxis är av stor betydelse för uppsatsen. NJA 1996 s. 68 (Flygmotorfallet) är framstående, eftersom dess betydelse för innebörden av det skadeståndsrättsliga sakskadebegreppet och funktionsskadeprincipen, d.v.s. att beaktande ska tas till huruvida den föreliggande egendomens funktions förlorats eller blivit nedsatt i icke obetydlig grad, vid bedömningen av ingrediensskador är tydlig att skåda.

Uppsatsen innehåller ett empiriskt avsnitt, vars avsikt är att klarlägga hur de svenska ledande försäkringsbolagens relevanta försäkringsvillkor är utformade samt vilken syn försäkringsbolagen har på begreppet sakskada och funktionsskadeprincipen.

I min analys kommer jag fram till att sakskadebegreppet är av stor relevans för köparens ersättningsmöjligheter. Ett utvidgat sakskadebegrepp, som en konsekvens av HD:s bedömning i NJA 1996 s. 68, har bidragit till försämrade ersättningsmöjligheter för köparen, eftersom skadeståndsanspråk istället ska grundas på allmänna skadeståndsrättsliga principer. Även funktionsskadeprincipens tillämplighet på de olika ingrediensskadetyperna diskuteras i analysen, vari min slutsats är att principen är mest kompatibel med föreningsfallen och förädlingsfallen. I analysen presenteras även mina egna resonemang kring komponentskador samt de försäkringsvillkor och slutsatser intervjuade försäkringsbolag återgett.

Sammanfattning.....	2
Förkortningar	5
1. Inledning	6
1.1 Problembakgrund.....	6
1.2 Problemformulering.....	7
1.3 Syfte.....	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Metod	8
1.6 Disposition	9
2. Allmän introduktion till aktuella rättsområden.....	10
2.1 Inledande kommentarer.....	10
2.2 Svensk produktansvarslagstiftning	10
2.3 Svensk skadeståndsrätt.....	12
2.3.1 Skadeståndsbegreppet och dess funktion	12
2.3.2 Sakskada.....	13
2.3.3 Ren förmögenhetsskada	14
2.3.4 Gränsdragningen mellan sakskada och ren förmögenhetsskada.....	15
2.4 Svensk försäkringsrätt.....	16
2.4.1 Försäkringsrättens innebörd	16
2.4.2 Ansvarsförsäkring.....	17
2.5 Skadestånds- och produktansvar ur ett köprättsligt perspektiv.....	18
2.6 Ingrediens- och komponentsskador.....	19
2.6.1 Ingrediensskador.....	19
2.6.1.1 Allmänt om ingrediensskador.....	19
2.6.1.2 Föreningsfall.....	20
2.6.1.3 Förädlingsfall.....	20
2.6.1.4 Djur- och växtfall.....	21
2.6.1.5 Informationsfall	21
2.6.2 Komponentsskador.....	21
3. Ingrediens- och komponentsskador ur ett skadestånds- och försäkringsrättsligt perspektiv	22
3.1 Inledande kommentarer.....	22
3.2 Skadeståndsrätt	22
3.2.1 Avtalets betydelse för säljarens skadeståndsskyldighet avseende IOK-skador	22
3.2.1.1 Grundläggande förutsättningar för skadeståndsansvar i inomobligatoriska förhållanden	22
3.2.1.2 Ansvar för ren förmögenhetsskada härledd av komponentsskada i inomobligatoriska förhållanden	23
3.2.1.3 Kontraktsmässigt ansvar för ingrediensskador.....	24
3.2.2 Begränsningen av säljarens inomobligatoriska skadeståndsansvar	24
3.2.2.1 Köplagens 67 §	24
3.2.2.2 Avser ”skada på annat” i köplagens 67 § endast sakskada eller omfattas andra skadetyper?	27
3.2.2.3 Friskrivningsklausuler i leveransavtal.....	28
3.2.3 Utomobligatorisk ansvarsgrund.....	31

3.2.3.1 Skadeståndsskyldighet för ren utomobligatorisk förmögenhetsskada	31
3.2.3.2 Skadeståndsskyldighet för ingrediensskador i utomobligatoriska förhållanden.....	34
3.3 Försäkringsrätt.....	35
3.3.1 Försäkringsskydd för ingrediensskador i den levererade produkten.....	35
3.3.1.1 Försäkringsrättsliga begränsningar avseende ingrediensskador	35
3.3.2 Ansvarsförsäkringens begränsningar avseende komponentsskador	36
3.3.2.1 Undantaget av komponentsskador.....	36
3.3.3 Betydelsen för försäkringsskyddet huruvida en skada är en skadeståndsrättslig sakskada eller en skada som ryms i ett köprättsligt felansvar.....	37
4. Svensk domstolspraxis för produkters funktionsskador	39
4.1 Inledande kommentarer.....	39
4.2 NJA 1996 s. 68	39
4.3 Svea hovrätt – mål nr T 3184–01.....	42
5. Försäkringsbolags villkor och synpunkter.....	44
5.1 Inledande kommentarer.....	44
5.2 If.....	44
5.3 Länsförsäkringar	46
5.4 Trygg-Hansa.....	47
6. Analys.....	49
6.1 Inledande kommentarer.....	49
6.2 Sakskadebegreppets relevans för köparens ersättningsmöjligheter	49
6.3 Funktionsskadeprincipens tillämplighet på övriga ingrediensskadetyper än föreningsfall	52
6.4 Komponentsskadeaspekten	55
6.5 Analys av försäkringsbolagens villkor och synpunkter	56
6.6 Avslutande kommentarer	59
Käll- och litteraturförteckning	61
Lagtext	61
Rättsfallsregister.....	61
Skadeförsäkringens Villkorsnämnds utlåtanden	62
Offentligt tryck.....	63
Litteratur	63
Bilaga 1 – Intervjumall	66

Förkortningar

AvtL	Avtalslag
Ds	Departementsserien
FAL	Försäkringsavtalslag
HD	Högsta domstolen
IOK-skador	Ingrediens- och komponentsskador
KöpL	Köplag
LF	Länsförsäkringar
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PAL	Produktansvarslag
Prop.	Proposition
RFS	Rättsfall Försäkring och Skadestånd
SkL	Skadeståndslag
SkVN	Skadeförsäkringens Villkorsnämnd
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätt

1. Inledning

1.1 Problembakgrund

Uppsatsen kommer grunda sig på skadeståndsansvaret som föreligger när en produkt är behäftad med funktionsskada. I dagens moderna industrisamhälle tillverkas och sprids en oöverskådlig mängd produkter, och inte sällan uppstår fel i produkter vid tillverkningsprocessen, vilket kan påverka funktionen i slutprodukten. Funktionsskador är skador som orsakas av att en felaktig detalj under tillverkningen medför att slutprodukten helt eller delvis förlorar sin funktion. Funktionsskador delas in i två kategorier; komponentsskador och ingrediensskador.¹ Skillnaden mellan de två kategorierna är att komponentsskador kan repareras genom att produkten plockas isär och den felaktiga detaljen tas bort, medan ingrediensskador inte kan repareras eftersom ingredienserna inte kan separeras från slutprodukten, vilket gör skadan permanent. Vid komponentsskador kan därmed resterande del av produkten återanvändas efter att den felaktiga detaljen tagits bort. Detta innebär att komponentsskador ska bedömas som rena förmögenhetsskador till följd av onyttiga tillverkningskostnader. Ingrediensskador i en produkt leder däremot till att hela produkten anses felaktig och måste kasseras, vilket bedöms som sakskada.

Den viktigaste författningen för säljarens produktansvar mot köparen är produktansvarslagen (PAL), vilken emellertid är begränsad eftersom lagen gäller för enbart personskada och vissa sakskador.² Den största begränsningen är att lagen inte täcker sakskada på egendom som tillhör annan än konsument, därmed undantas näringsidkare från lagens tillämpningsområde.³ Det står även fritt för skadelidande att åberopa allmänna skadeståndsregler, även om PAL är tillämplig. I första hand avses skadeståndslagen (SkL), som bygger på culpaansvar.⁴

I uppsatsen kommer skadeståndsansvarets struktur och problem avseende IOK-skador att belysas och undersökas. Ett betydande problem uppstår vid tolkningen av sakskadebegreppet och följaktligen vad som utgör ingrediensskador. I det s.k. Flygmotorfallet utvidgade Högsta domstolen (HD) bedömningen av begreppet sakskada till att även vara funktionsorienterat, vilket kan uppfattas som inte alltid väl överensstämmande med övriga typer

¹ Se bl.a. Ullman, Harald, *Utvidgat skydd vid ingrediensskada – En kommentar till det nya tillägget till ansvarsförsäkringen*, Nordisk försäkringstidskrift 3/1995, s. 231 & Ullman, Harald, *Skadebegreppets gränzoner*, Nordisk försäkringstidskrift 1/2008, s. 35.

² Produktansvarslag (1992:18) 1 §.

³ Blomstrand, Severin, Broqvist, Per-Anders, Lundström, Rose-Marie, *Produktansvarslagen: en kommentar m.m.*, Upplaga 3, Norstedts Juridik AB, 2012, s. 11.

⁴ Skadeståndslag (1972:207).

av ingrediensskador.⁵ Problematik förknippad med komponentsskador förekommer också, främst eftersom dessa ska bedömas som rena förmögenhetsskador. Inträffade rena förmögenhetsskador härledda av komponentsskador ersätts huvudsakligen när skadan orsakats av en brottslig handling.⁶ Har ingen brottslig handling företagits föreskriver SkL ingenting om när, under vilka förutsättningar eller ifall ersättning för skadan ska utgå om köparen av en felaktig beståndsdel drabbats av funktionsskada i slutprodukten.

Traditionellt sett har det funnits ett betydande samband mellan skadeståndsrätt och försäkringsrätt, och ansvarsförsäkringar har erhållit en väsentlig roll för skadevållandes möjlighet att ersätta skadeståndsanspråk som denne drabbats av.⁷ I uppsatsen kommer därmed ansvarsförsäkringens syfte, begränsningar med hänsyn till IOK-skador, samt hur rättspraxis påverkat dels försäkringsbranschens inställning till IOK-skador och dels ansvarsförsäkringens tillämpningsområde avseende IOK-skador undersökas.

1.2 Problemformulering

Uppsatsens huvudsakliga problemformulering är följande:

- ”Enligt vilka principer, härledda från köplagen, skadeståndslagen och andra regleringar, kan produktansvar åläggas när funktionsfel finns i levererad produkt?

Denna frågeställnings omfattning är naturligtvis väldigt vidsträckt, och således erfordras ytterligare problemformuleringar för att underbygga den huvudsakliga. De stödande underfrågorna jag vill besvara är:

- ”Vilka inom- respektive utomobligatoriska skadeståndsrättsliga ansvarsgrunder blir aktuella när ersättningsskyldigheten för inträffade IOK-skador ska bedömas?”
- ”I vilken utsträckning har ansvarsförsäkringar betydelse för skadelidandes möjlighet att erhålla skadeståndsansättning för inträffade IOK-skador? Vad är ledande försäkringsbolags inställning till och reglering av IOK-skador?”
- ”Vilken betydelse har rättspraxis, i synnerhet NJA 1996 s. 68, för bedömningen av levererade produkters funktionsskador?”

⁵ NJA 1996 s. 68. Typen av ingrediensskada som behandlades i fallet var ett s.k. *föreningsfall*. Övriga typer av ingrediensskador är *förädlingsfall*, *djur-* och *växtfall*, samt *informationsfall*. Harald Ullman uttrycker en tveksam inställning till funktionsskadepincipens tillämpning för övriga ingrediensskadetyper genom att anföra att endast vid förädlingsfall torde saksador likt den i Flygmotorfallet uppstå, medan en gemenskap mellan skadetyper i Flygmotorfallet och informations- och djur- och växtfall lär vara svår att finna. Se vidare Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald, Unger, Sven, *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, Upplaga 2, Jure AB, 2013, s. 94 f.

⁶ Skadeståndslag (1972:207) 2 kap. 2 §.

⁷ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, Upplaga 9, Norstedts Juridik AB, 2014, s. 26.

1.3 Syfte

Uppsatsen ämnar uppmärksamma läsaren på sambandet mellan skadeståndsrätt och försäkringsrätt, vad gäller situationer när produkter är behäftade med funktionsskador. Syftet med uppsatsen är att belysa problematiken som finns avseende bedömningen av skadeståndsskyldighet för IOK-skador, och avsikten är vidare att även undersöka innebörden av ansvarsförsäkringars betydelse och begränsningar avseende möjligheten att ersätta skadeståndsanspråk för denna typ av produktskador. Uppsatsen är avsedd för jurister verksamma inom skadeståndsrätt, för att ur ett rättsvetenskapligt perspektiv belysa ovan nämnda situationer. Ämnet torde därutöver, när samspelet mellan skadeståndsrätt och försäkringsrätt avseende IOK-skador undersöks, även vara av intresse för verksamma inom försäkringsbranschen.

1.4 Avgränsningar

I uppsatsen avgränsar jag mig till bedömningen av skadeståndsansvaret för produkters funktionsskador, följaktligen avses endast IOK-skador uppmärksammas. Andra skadetyper utöver sakskada och ren förmögenhetsskada är således inte ämne för uppsatsen. Slutligen avgränsas uppsatsens empiriska avsnitt till ledande aktörer inom den svenska försäkringsbranschen.⁸

1.5 Metod

I uppsatsen kommer jag göra en utredande studie över bedömningen av skadeståndsskyldighet för IOK-skador, och hur denna bedömning spelar roll för aktörer inom den svenska försäkringsbranschen. Analys av rättspraxis och försäkringsvillkor i ansvarsförsäkringar kommer ha betydelse för uppnåendet av syftet med utredningen.

Uppsatsen ska behandla svensk skadestånds- och försäkringsrätt, med specifikt IOK-skador i fokus, och jag ämnar använda mig av en rättsdogmatisk metod, d.v.s. utgå från relevant rättsinformation (lagtext, rättsfall, förarbetsuttalanden, myndighetsutlåtanden, osv.), i syfte att fastställa gällande rätt för aktuella områden.⁹ Skadeförsäkringens Villkorsnämnds (SkVN) utlåtanden kommer även behandlas, enär nämndens roll, i avsaknad av relevant

⁸ Det är främst två anledningar till att endast de ledande aktörerna i försäkringsbolagen kommer behandlas i uppsatsen. Dels för att de ledande försäkringsbolagens utformning och försäkringsvillkor speglar försäkringsbranschen i stort, dels för att tidsutrymmet angivet för denna uppsats inte tillåter mig rent arbetsmässigt att genomföra en mer ingående empirisk studie.

⁹ Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Upplaga 3, Norstedts Juridik AB, 2015, s. 43.

rättspraxis, som branschpraxis bör tillmätas viss tyngd. Kortfattat var SkVN upprättad av Svenska Försäkringsbolags Riksförbund, och hade som funktion att ge utlåtanden avseende tolkningen av försäkringsvillkor för att främja en enhetlig tillämpning av försäkringsvillkoren för skadeförsäkring. SkVN, som var verksam fram till år 2001, gav utlåtanden som till stor del än utgör en grund i försäkringsbolags skadereglering, i och med att en stor del av försäkringsbolagens praxis baseras på nämndens praxis.¹⁰

I uppsatsen ämnas även tillämpas en rättsanalytisk metod, i syftet att analysera den fastslagna gällande rätten. Detta metodval utvidgar uppsatsen, eftersom även användandet av källor som inte utgör gällande rätt möjliggörs.¹¹

Jag ämnar även tillämpa en empirisk metod, varför uppsatsen kommer ha ett avsnitt i vilket representanter för de ledande försäkringsbolagen i Sverige intervjuas för att belysa hur dessa ser på funktionsskador i produkter och möjligheten att erbjuda ansvarsförsäkring för dessa typer av skada. Vid genomförandet av en empirisk studie finns alltid risken att intervjuobjektet delger sina egna personliga åsikter och erfarenheter, utöver enbart försäkringsbolagets ståndpunkt. Värdet av denna information är dock betydande till stor grad för uppfyllandet av uppsatsens syfte, vilket motiverar valet av en empirisk metod.¹²

1.6 Disposition

I kapitel 1 förklaras uppsatsen problemställning och dess formulering, samt uppsatsens syfte avgränsningar, metodval och disposition. Kapitel 2 beskriver uppsatsens aktuella rättsområden från ett allmänt perspektiv, för att ge läsaren en inledande uppfattning om de ämnen som avses undersökas. I kapitel 3 beskrivs den svenska skadestånds- och försäkringsrätten avseende IOK-skador ur en ingående, specifik synvinkel. Kapitel 4 beskriver, för IOK-skador, relevant rättspraxis, för att ge läsaren en förståelse om hur begreppet behandlats praktiskt av rättssystemet. I kapitel 5 behandlas uppsatsens empiriska avsnitt, vari försäkringsbolagens inställning rörande IOK-skador utreds. Avslutningsvis, i kapitel 6 presenteras min analys av fakta, rättsfall och intervjuerna med försäkringsbolagen, med intentionen att besvara uppsatsens problemformuleringar.

¹⁰ För mer information om SkVN, se Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, Iustus Förlag, 2006, s. 80 ff. Vad gäller utlåtanden från nämnden refereras till förkortningen, SkVN, följt av utlåtandets nummer.

¹¹ Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, s. 45. Exempelvis ämnas försäkringsvillkor presenteras och analyseras i uppsatsen empiriska del respektive analysavsnitt.

¹² Se vidare Rienecker, Lotte, Stray Jörgensen, Peter, *Att skriva en bra uppsats*, Upplaga 2, Liber AB, 2008, s. 305.

2. Allmän introduktion till aktuella rättsområden

2.1 Inledande kommentarer

Skadeståndsrätt, försäkringsrätt och köprätt är alla av vikt vid en helhetsbedömning av IOK-skador, och i detta kapitel ämnas kort redogöras för aktuella rättsområden och begrepp av, för uppsatsen, relevans anknytta till dessa rättsområden.¹³ Kapitlet är huvudsakligen avsett att ge en kort inblick i uppsatsens områden, och läsare som redan besitter dessa kunskaper kan därför läsa kapitlet överskådligt.

2.2 Svensk produktansvarslagstiftning

Produktansvar i Sverige innebär ett skadeståndsansvar när en produkt orsakat skada på annat än produkten själv genom den sålda produktens, eller annat sålt gods, skadebringande egenskaper. Produktansvar kan exempelvis uppkomma när en felaktig maskindel insatt i köparens maskin medför att maskinen i sig skadas, eller att maskinen skadar det råmaterial som maskinen är ämnad att bearbeta. Köparen har i detta fall drabbats av sakskada, och syftet med produktansvar är följaktligen att ersättning ska kunna tillfalla den som skadats av en produkt som inte är tillräckligt säker, utan hänsyn till vem som blir ansvarig.¹⁴

Produktansvaret i Sverige har särdrag i jämförelse med det ansvar som annars åvilar den som tillhandahåller varor. Ett noterbart särdrag är att det inte behöver finnas ett kontraktsförhållande mellan skadelidande och skadevållare. Det är inte ovanligt att det finns flera led i distributionskedjan mellan skadelidande och ansvarig tillverkare av produkten, i de fall en ansvarsfråga för en detaljist aktualiseras finns möjligheten att skadeståndsansvaret inte begränsas till bara mot den som produkten sålts till, utan även mot någon i köparens omgivning. Omfattningen för det produktansvar som kan uppstå är ett annat särdrag, eftersom den skada som en enskild produkt orsakar ofta överstiger värdet för produkten i sig. Vid situationen att en felaktig produkt masstillverkas kan skadeståndsbeloppen uppgå till mycket stora belopp.¹⁵

Den viktigaste författningen inom området för produktansvar är PAL.¹⁶ Bakgrunden till författandet av PAL var att de skadeståndsregler som fanns för tillämpning vid

¹³ Avsikten med att svensk produktansvarslagstiftning, med främst PAL i centrum, presenteras, är att ge en kort inblick i hur strukturen för produktansvar ser ut och anledningen till varför PAL bl.a. typiskt sett inte är tillämplig vid situationer som behandlar IOK-skador.

¹⁴ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 289.

¹⁵ Blomstrand, Severin, Broqvist, Per-Anders, Lundström, Rose-Marie, *Produktansvarslagen: en kommentar m.m.*, Upplaga 3, Norstedts Juridik AB, 2012, s. 11.

¹⁶ PAL handlar om skadeståndsansvaret för skador som orsakas av produkter, vilket givetvis föranleder den grundläggande frågan vad som menas med en produkt. Definitionen anger lagens tillämpningsområde i ett viktigt

produktskada, d.v.s. främst SkL, inte ansågs ge tillräckligt skydd till de skadelidande. Culparegeln i SkL 2 kap. 1 § ansågs av skadelidande utgöra en brist, eftersom en skada orsakad av en produkt normalt endast ersattes om handlingen som gav upphov till skadan företagits uppsåtligt eller av vårdslöshet. Bevisbördan låg hos den som begärde ersättning, vilket ofta var övermäktigt för den skadelidande p.g.a. motparten ensam kände till de fakta som utgjorde grunden för bedömningen av orsaksförhållandet. Lagstiftaren av PAL stadgade därför att lagen ska bygga på principen om strikt ansvar, d.v.s. att vårdslöshet inte är en förutsättning för att skadeståndsskyldighet ska kunna åläggas skadevällaren. Det strikta ansvaret förekommer inte direkt uttryckt i lagen, utan framgår istället av avsaknaden av att någon annan ansvarsbedömning nämns.¹⁷

PAL är emellertid begränsad genom att lagens tillämpningsområde avser personskador och vissa sakskador, närmare bestämt skador på egendom som till sin typ vanligen är avsedd för enskilt ändamål, om den skadelidande vid tiden för skadan använde egendomen huvudsakligen för sådant ändamål.¹⁸ PAL är m.a.o. främst en konsumentskyddande lagstiftning, och därmed inte tillämplig på sakskador som drabbar egendom vars huvudsakliga användningsområde är i näringsverksamhet eller i offentlig verksamhet.¹⁹ Exemplet från avsnittets inledande stycke med den felaktiga maskindelen som skadar maskinen eller råmaterial utgör således en situation när PAL inte är tillämplig.

Rena förmögenhetsskador är inte heller inom PAL:s omfattningsområde, vilket motsatsvis framgår av lagens första paragraf.²⁰ Motiveringen till att inte införa strikt ansvar för ren förmögenhetsskada i PAL är att om ansvaret för produktskador skulle omfatta även ren förmögenhetsskada skulle följderna bli svåra att överblicka. Därutöver framstår det som mindre angeläget att medge ersättning för ren förmögenhetsskada, enär konsumenter sällan drabbas av dessa skador av någon större betydelse.²¹

hänseende, och begreppet ”produkt” i PAL avser just det exemplar av produkttypen i fråga som orsakat skadan. Se vidare Blomstrand, m.fl., *Produktansvarslagen: en kommentar*, s. 68 ff.

¹⁷ Blomstrand, m.fl., *Produktansvarslagen: en kommentar*, s. 50 f.

¹⁸ Produktansvarslag (1992:18) 1 §.

¹⁹ Blomstrand, m.fl., *Produktansvarslagen: en kommentar*, s. 62.

²⁰ Med ren förmögenhetsskada förstås ekonomisk skada som uppstår utan att någon lider person- eller sakskada, vilket framgår av skadeståndslag (1972:207) 1 kap. 2 §.

²¹ Blomstrand, m.fl., *Produktansvarslagen: en kommentar*, s. 67. För en mer ingående motivering till anledningen att exkludera rena förmögenhetsskador från PAL:s tillämpningsområde, se Ds 1989:79 s. 112.

2.3 Svensk skadeståndsrätt

2.3.1 Skadeståndsbegreppet och dess funktion

Väldigt enkelt uttryckt är skadestånd en ersättning vars funktion är att sätta den skadelidande i samma ekonomiska ställning som om skadan inte hade inträffat, och i denna aspekt har skadeståndet således en reparativ funktion.²² Skadeståndsrätten består av reglerna om denna ersättning.

Med en mer specifik utgångspunkt utgör skadeståndsrätten regler om ersättning i utomobligatoriska förhållanden. Vid det fall att ett kontraktsförhållande finns mellan två parter fastläggs skadeståndsskyldigheten av avtalets innehåll i sig eller bestämmelser som anknyter till avtalet. När en skadeståndsmässig regel att förhålla sig till i avtalet inte finns eller inverkar är de utomobligatoriska skadeståndsreglerna tillämpliga för det kontraktsmässiga förhållandet. Vid ett uppmärksammande av ytterlighetsfall tydliggörs en klar skillnad mellan inom- och utomobligatoriskt skadeståndsansvar, och mellan typiskt kontraktsmässigt och typiskt utomobligatoriskt ansvar finns ett omfattande gränsområde inom vilket flertalet viktiga skadesituationer innefattas.²³ Gränslinjerna är svåra att dra, enär vad som typiskt ska behandlas enligt inomobligatoriska regler enligt ett rättssystem kan falla under typiskt utomobligatoriska bedömningsgrunder enligt det andra.²⁴

Centrala grundpelaren inom skadeståndsrätten är SkL. Lagen är den första allmänna svenska skadeståndslagen, och dess första paragraf indikerar ett omfattande tillämpningsområde.²⁵ Lagen kan vara tillämplig även i inomobligatoriska förhållanden, vilket styrker uppfattningen av att det inte är möjligt att dra någon skarp gräns mellan inom- och utomobligatoriskt skadeståndsansvar. Den inledande paragrafen i SkL kan ge intrycket att lagen kan appliceras på hela den utomobligatoriska skadeståndsrätten, vilket är felaktigt. Faktum är att endast de två avslutande kapitlen i lagen, kapitel 5, som behandlar skadeståndets bestämmande, och kapitel 6, i vilket vissa gemensamma bestämmelser anges, ska uppfattas som

²² Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 36. Det kan tyckas självklart att skadeståndets primära funktion är att ersätta den enskilde skadelidande som drabbats av exempelvis sakskada, och på en lägre nivå av anspråk stämmer det otvivelaktigt. I ett större perspektiv har skadeståndets reparativa funktion dessutom en allmän betydelse för säkerheten i samhället, bl.a. genom att inge trygghet om att ersättning kommer utfås ifall skada inträffar.

²³ *ibid.* s. 23. Exempelvis finns en klar skillnad mellan skadeståndsskyldighet för en säljares dröjsmål enligt 27 & 67 §§ köplagen och skadeståndsskyldighet som uppstår om en person skadas i en trafikolycka. Beröringspunkterna mellan de två exemplifierade situationerna är få, både vad avser ansvarsförutsättningar och beräkning av skadeståndsansättningen.

²⁴ *ibid.* s. 24.

²⁵ Skadeståndslag (1972:207) 1 kap. 1 §: ”I denna lag meddelade bestämmelser om skadestånd tillämpas, om ej annat är särskilt föreskrivet eller föranledes av avtal eller i övrigt följer av reglerna om skadestånd i avtalsförhållanden.”

gemensamma för hela skadeståndsrätten. Lagens 1–4 kapitel, i vilka förutsättningarna för skadestånd stipuleras, anger att culpaansvar är ett villkor för skadeståndsskyldighet. SkL ger ingen antydning på att det finns övriga lagregler eller rättspraxis som föreskriver skadeståndsansvar oberoende av culpa (d.v.s. rent strikt ansvar), och att SkL därmed endast behandlar den utomobligatoriska skadeståndsrätten partiellt.²⁶

SkL ger även en till viss grad missvisande bild vad gäller skadeståndets samhörighet med försäkringar när dessa nämns endast vagt. Jan Hellner, tillsammans med Marcus Radetzki, förklarar att ”[i] praktiken skulle en skadeståndsrätt vara omöjlig utan en samverkan med försäkringar”. Skadeståndsreglerna utformades när försäkringar inte spelade en lika framstående roll i skadeståndsansättningen som nu, vilket till viss del förklarar varför försäkringar delvis tillkommit under inflytande av skadeståndslagen, och inte tvärtom.²⁷

2.3.2 Sakskada

Någon definition av sakskadebegreppet infördes aldrig i SkL, eller någon annan lagstiftning. För förståelse av begreppets innebörd får vägledning sökas i propositionen till SkL, i vilken formuleringen för sakskada i första hand är en ”genom fysiska medel tillfogad skada på fysiskt föremål”.²⁸ Typiskt sett är sakskador fysiska skador på fast egendom och lösa föremål, vari estetiska förändringar, som inte minskar brukbarheten i egendomen, inräknas.²⁹

Genom åren har begreppet sakskada utvecklats.³⁰ Högsta domstolen (HD) lade betoning vid den fysiska förändringen i egendomen, i ett fall från 1990.³¹ Att lägga vikt vid egendomens yttre, fysiska karaktär hade dock vid denna tidpunkt redan utsatts för kritik.³² I ett viktigt fall från 1996 gick HD in på en annan linje, och fastslog att en egendoms försämrade funktion kunde anses vara en sakskada.³³ Sakskadebegreppet kan därför numer ses som även åtminstone delvis funktionsorienterat.³⁴ Detta synsätt, ifall egendomens funktion påverkas

²⁶ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 26.

²⁷ *ibid.* s. 28. I SkL finns visserligen hänvisningar till försäkringar i 2 kap. 5 §, 3 kap. 6 & 8 §§, samt 5 kap. 3 §, men dessa paragrafer förklarar inte försäkringars vikt i någon större utsträckning.

²⁸ Prop. 1972:5 s. 579.

²⁹ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 99. Typfall på sakskador är sönderslagna saker, repad lackering på bilar, brunna byggnader och lösören, fläckade kläder, förgiftade kreatur och matvaror, etc.

³⁰ Schultz, Mårten, *Full ersättning för sakens värde*, Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet 2009/10, 2009, s. 846–864.

³¹ NJA 1990 s. 80 (Betäckningsskada av tik – en löslöpande hanhund betäckte en avelstik, som blev dräktig med blandrasvalpar. Ägaren till tiken erhöll skadestånd enligt 6 § 1943 års lag om tillsyn över hundar och katter. HD uttalade att tiken genom dräktigheten utsatts för en fysisk förändring vilken var att betrakta som sakskada).

³² Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, Juristförlaget Stockholm, 1987, s. 153 ff.

³³ NJA 1996 s. 68 (Bristfälligt föremål sammanfogat med ett oskadat ledde till kassering av slutprodukten).

³⁴ Det ska uppmärksammas att SkVN inte var helt konsekvent i användandet av kravet på fysisk försämring, utan använde sig av ett funktionellt synsätt redan innan 1996 års dom. Se bl.a. SkVN 72/1985 (Kostnaden för reparation

negativt, förespråkas även i doktrin, istället för att endast beakta en fysisk försämring hos föremålet.³⁵

En vanligt förekommande situation som belyser problematiken mellan de två ovan nämnda synsätt på begreppet sakskada är förlust av egendom. Ur ett funktionsorienterat synsätt förefaller det naturligt att förlorad egendom utgör sakskada, medan ur synsättet när betoning läggs vid egendomens fysiska natur framstår sakskadan som inte lika självklar. Enligt propositionen till skadeståndslagen ska redan en tillfällig förlust anses som sakskada.³⁶ Oavsett vilken form en sakskada tagit, kan den ersättas med skadestånd.³⁷ Ansvarsgrunden för sakskada stadgas i SkL 2 kap. 1 §, vari uppsåt eller vårdslöshet ska ha företagits när en handling orsakat sakskada.³⁸

2.3.3 Ren förmögenhetsskada

Begreppet ren förmögenhetsskada, och dess innebörd, infördes uttryckligen i SkL, i motsats till sakskadebegreppet. I SkL 1 kap. 2 § förklaras ren förmögenhetsskada som ”sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada”.³⁹ Ur ett skadeståndsrättsligt perspektiv har möjligheten att erhålla ersättning för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden varit restriktiv, eftersom huvudregeln i svensk rätt är att skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada kan åläggas endast om skadevållarens handling varit brottslig.⁴⁰ Denna princip är givetvis inte tillämplig i kontraktsmässiga förhållanden, eftersom antingen avtalets villkor eller speciallagstiftning fastställer huruvida ersättningskyldighet föreligger för den rena förmögenhetsskadan.⁴¹

av hydraulhammare ansågs utgöra sakskada), SkVN 84/1986 (Kassering av felaktiga broschyrer ansågs utgöra sakskada) och SkVN 81/1993 (Felaktig brödmixer ansågs behäftad med sakskada), i vilka fall ingen hänsyn tagits till en fysisk försämring i egendomen, utan hänsyn togs till föremålets nedsatta funktion.

³⁵ Utöver Kleineman, se t.ex. Lagerström, Peter, Roos, Carl Martin, *Företagsförsäkring: en försäkringsrättslig introduktion*, Juristförlaget Stockholm, Upplaga 2, 1991, s. 157 f.

³⁶ Schultz, Mårten, *Full ersättning för sakens värde*, s. 846–864.

³⁷ ibid. Ersättningen i form av ett skadestånd kan dock påverkas av vilken slags sakskada som inträffat, något som inte kommer beröras närmare i uppsatsen eftersom endast ingrediensskador ämnas behandlas.

³⁸ Skadeståndslag (1972:207) 2 kap. 1 §: ”Den som uppsåtligt eller av vårdslöshet vållar personskada eller sakskada skall ersätta skadan.”

³⁹ Se även prop. 1972:5 s. 451 f. & Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 61. Typfall på rena förmögenhetsskador är en näringsidkare som blir utsatt för en blockad och därigenom erhåller minskade inkomster av rörelsen, en person som blir utsatt för bedrägligt beteende och följaktligen investerar i ett värdelöst företag, en advokat som utsätts för skymfliga uttalanden och därigenom förlorar klienter, etc.

⁴⁰ Skadeståndslag (1972:207) 2 kap. 2 §. Undantag från denna huvudregel kan dock finnas i samma lags 3 kap. 2 & 3 §§, vari det allmänna ansvar vid myndighetsutövning och utgivande av felaktiga upplysningar eller råd behandlas.

⁴¹ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 66.

Det ska nämnas att staten eller en kommun ska ersätta ren förmögenhetsskada som vållas antingen genom fel eller försummelse i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar eller genom att en myndighet genom fel eller försummelse lämnar felaktiga upplysningar eller råd.⁴² En utredning av detta myndighetsansvar för ren förmögenhetsskada ligger inte inom uppsatsens syfte, varför myndigheters ansvar inte kommer beröras närmre.

Värt att uppmärksamma är att i förarbetena till SkL förklaras att ”den nya lagstiftningen är inte avsedd att vare sig medföra någon ändring i gällande rätt eller utgöra hinder för en rättsutveckling genom praxis i riktning mot ett vidgat ansvar för ren förmögenhetsskada”.⁴³ SkL 2 kap. 2 § får därmed inte ligga till grund för beslut tagna *e contrario*, d.v.s. ersättning för ren förmögenhetsskada är inte genast utesluten även om den företagna handlingen inte varit brottslig.

Ren förmögenhetsskada uppstår, som ovan nämnt, när inget samband finns med att någon lider person- eller sakskada, vilket innebär en avgränsning mot allmän förmögenhetsskada och tredjemansskada. Den förstnämnda skadetypen ersätts när förmögenhetsförlusten är en följdskada till den primära skadan, medan tredjemansskador huvudsakligen inte ersätts.⁴⁴

2.3.4 Gränsdragningen mellan sakskada och ren förmögenhetsskada

Gränsdragningsproblematiken mellan sakskada och ren förmögenhetsskada är av praktisk betydelse, eftersom för fastställandet av rena förmögenhetsskador räcker inte bedömningen huruvida vårdslöshet eller uppsåt föreligger, utan även brottsligheten i handlingen ska tas i beaktande. Att sakskador utgör gränsfall till rena förmögenhetsskador är inte ovanligt, eftersom ersättning för ett förmögenhetsvärde är aktuellt i båda fall.⁴⁵ Gränsdragningsproblematiken uppstår i utomobligatoriska situationer. Skadeståndsansvaret i kontraktsmässiga förhållanden enligt allmänna rättsprinciper även omfattar ren förmögenhetsskada, vilket innebär att gränsdragningsproblematik mellan kontraktsparterna inte nödvändigtvis behöver uppstå.⁴⁶

Som ovan nämnt innebär begreppet sakskada en genom fysiska medel tillfogad skada på fysiskt föremål, och ju mindre fokus som läggs på kravet om ett fysiskt föremåls

⁴² Skadeståndslag (1972:207) 3 kap. 2 & 3 §§.

⁴³ Prop. 1972:5 s. 568.

⁴⁴ Ersättningsgrund för allmän förmögenhetsskada stadgas i skadeståndslag (1972:207) 5 kap. 7 §. Förmögenhetsskador för tredjeman ersätts inte i och med att tredjeman saknar rätt till ersättning för den primära skadan. HD fastslog den s.k. tredjemansprincipen i NJA 1988 s. 62, i vilket Volvo Flygmotor inte berättigades ersättning för förmögenhetsförlust p.g.a. driftavbrott när en kabel, som ägdes av annan part, skadats.

⁴⁵ Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, s. 162.

⁴⁶ Ullman, Harald, *Skadebegreppets gränzoner*, s. 35.

påverkan, desto närmre gränsområdet till ren förmögenhetsskada är skadans bedömning. Utformningen av de båda skadebegreppen i SkL och dess proposition medför problematik för skadelidande, enär en skadelidandes möjligheter att erhålla skadeståndsansättning för ren förmögenhetsskada är, enligt rättspraxis, relativt begränsade.⁴⁷

SkVN har gjort flertalet utlåtanden i ärenden berörande begreppet sakskada och dess gränsdragningsproblematik mot begreppet ren förmögenhetsskada, vars principer av vad som ska anses utgöra en sakskada respektive en förmögenhetsskada beskrivits av Harald Ullman.⁴⁸ Nämndens synsätt anses av Ullman utgöra: 1. en sakskada föreligger om skadan uppkommit genom att egendom med fysiska medel utsatts för fysisk förändring, 2. det förhållandet att det kan vara möjligt – och i vissa fall t.o.m. enkelt – att återställa egendomen i dess ursprungliga skick bör inte påverka bedömningen av huruvida en sakskada inträffat, samt 3. det bör inte heller vara avgörande för denna gränsdragnings om egendomens funktion påverkats eller ej.

2.4 Svensk försäkringsrätt

2.4.1 Försäkringsrättens innebörd

Riskhantering har sedan länge varit ett begrepp av relevans för näringsidkare. Skador av varierande typer kan uppstå på en mängd olika vis, vilket resulterat i att fokus på skadebegränsande och skadeförebyggande arbete är en allt mer nödvändig beståndsdel i ett företags verksamhet.⁴⁹ Grundidén med riskhantering är att det riskmedvetna arbetet ska medföra en riskmiljö med färre och mindre skador och olyckor, eftersom en tryggare miljö uppnås för företaget i sig och för människorna aktiva i företaget.⁵⁰

Det finns primärt tre sätt att hantera risker på: 1. försöka att eliminera riskerna, 2. välja att ta förlusterna själv om risken realiserar, eller 3. försöka överföra risken på någon

⁴⁷ Ullman, Harald, *Skadebegreppets* gränzoner, s. 34–44. Se vidare exempelvis NJA 2005 s. 608, vari HD lämnade en översiktlig beskrivning av praxis när skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada föreligger. HD hänvisade bl.a. till NJA 1987 s. 692 & NJA 2001 s. 878 (oaktsamt lämnande av felaktiga uppgifter i ett värderingsintyg beträffande fast egendom resulterade i skadeståndsskyldighet mot annan än uppdragsgivaren), och NJA 1996 s. 700 (konkursförvaltare har ansetts skadeståndsskyldig för ren förmögenhetsskada som åsamkats tredjeman genom vårdslös förvaltning.).

⁴⁸ Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, Iustus Förlag, 2006, s. 82.

⁴⁹ Risk Management, vilket endast är ett annat benämningssätt för riskhantering, är ett populärt uttryck för denna del av ett företags arbete.

⁵⁰ Lagerström, Peter, *Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, Upplaga 3, Norstedts Juridik AB, 2007, s. 14. Typiska risker för företag är de av ekonomisk natur, vilka kan hota företagets existens och därmed också försörjningen för företagets anställda.

annan.⁵¹ Det tillvägagångssätt som ligger närmast till hands för uppfyllandet av denna uppsats syfte är att överföra risken på någon annan, varför endast detta alternativ kommer framhåvas. Vid det fall att risken önskas överföras till annan part är tecknandet av en försäkring som betalar kostnaderna om en skada inträffar det mest intressanta alternativet. Essensen av en försäkring är att försäkringstagaren byter ut den osäkra risk som består i hotet av att betala skador, till en säker risk i att betala en på förhand bestämd premie.⁵²

Centralt inom försäkringsrätten står försäkringsavtalslagen (FAL).⁵³ Det bakomliggande syftet till författandet av den nya lagen om försäkringsavtal var att stärka ställningen för de försäkrade och de ersättningsberättigade i förhållande till försäkringsbolaget.⁵⁴ Lagen är uppbyggd av såväl tvingande som dispositiva regler, vari lagens första kapitel förklarar att bestämmelserna är tvingande, om inte annat anges. De regler, med hänsyn till uppsatsens syfte, som är av störst relevans finnes i FAL:s åttonde kapitel, i vilket företagsförsäkringar behandlas. En betydelsefull del av de försäkringsrättsliga reglerna är dock inte reglerade i FAL, utan påträffas i de försäkringsvillkor uppställda av försäkringsgivare. I dessa inomobligatoriska regler omfattas bl.a. försäkrat intresse, ersättningsgilla skador, säkerhetsföreskrifter och undantagsbestämmelser.

2.4.2 Ansvarsförsäkring

Ansvarsförsäkringens syfte är att skydda försäkringstagaren vid det fall att denne åläggs en skyldighet att betala skadestånd. Utöver att skydda försäkringstagaren mot oförutsedda krav på betalning, är ansvarsförsäkringen avsedd att möjliggöra för skadelidande att erhålla ersättning för den skada denne drabbats av. Det föreligger ett behov att anpassa ansvarsförsäkringen efter den bransch försäkringstagaren är verksam i för att erbjuda skydd, eftersom grunden för kravet på ersättning varierar beroende på de omständigheter som föranlett skadan.⁵⁵

⁵¹ Lagerström, Peter, *Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, s. 15.

⁵² *ibid.*, s. 16. Det ska nämnas att det finns andra sätt att överföra risker på. Vanligt förekommande är att ett företag, med sina kunder, tecknar avtal som innehåller ansvarsbegränsnings- eller friskrivningsklausuler, för vilka kommer redogöras nedan i avsnitt 3.2.2.2.

⁵³ Försäkringsavtalslag (2005:104).

⁵⁴ Lagerström, Peter, *Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, s. 32. Se även prop. 2003/04:150 s. 126 f.

⁵⁵ Lagerström, Peter, *Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, s. 149. När det gäller ansvarsskador varierar förhållandena mycket från skada till skada, enär sakförhållandena i enskilda fall åtskiljs kraftigt. Det enda gemensamma är uttrycket ”ansvarsskada”, varmed menas det förhållande att en utomstående tredje part eller en kontraktspart till försäkringstagaren påstår sig ha lidit skada till följd av försäkringstagarens verksamhet eller agerande för vilken han kräver ersättning.

Skador som inträffar under den försäkringstid som avtalats och angivits i försäkringsbrevet omfattas av ansvarsförsäkringens skydd.⁵⁶ Försäkringen omfattar den skadeståndsskyldighet som uppstår enligt allmänskadeståndsrättsliga principer och enligt vissa försäkrade avtal, och täcker således skadeståndsskyldighet enligt lag och praxis samt vad som avtalats i vissa avtal. Ansvarsförsäkringen skiljer sig från s.k. egendoms- och avbrottsförsäkringar genom att försäkringsersättningen beräknas enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler och således inte genom de värderingsregler som anges i försäkringsvillkoren.⁵⁷

2.5 Skadestånds- och produktansvar ur ett köprättsligt perspektiv

Som tidigare nämnt, i avsnitt 2.2, är PAL produktansvarsområdets viktigaste lagstiftning men denna är begränsad, främst sett är perspektivet att den inte är tillämplig avseende saksador i relationer mellan näringsidkare. Därav får köprättsliga regler avseende säljarens skadeståndsskyldighet gentemot köparen när en levererad produkt vållat skada av något slag betydelse. I 67 § köplagen (Köpl) stipuleras säljarens köprättsliga skadeståndsansvar.⁵⁸ Skador som avses ersättas är bl.a. förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning och annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett vis.⁵⁹ Däremot, skador som den levererade varan orsakar på annan egendom tillhörig köparen omfattas inte i lagens tillämpningsområde.⁶⁰ Allmänna skadeståndsrättsliga principer bildar istället grund för säljarens skadeståndsskyldighet i kommersiella förhållanden.⁶¹

I första hand ansvarar säljaren för culpaansvar och strikt ansvar enligt garantiåtaganden, i vilkas bedömning kontraktsförhållandet sätter spår.⁶² Säljaren blir ansvarig, enligt den allmänna principen i SkL 2 kap. 1 §, för styrkt vållande. Utöver i fel vid tillverkning och i material kan vållandet bestå av säljarens försummelse av att inte uppfylla undersökningsplikten före leverans till köparen eller att inte upplysa köparen om

⁵⁶ Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, s. 78. Företagsförsäkringar i Sverige tillämpar den s.k. inträffandeprincipen vid skada på levererad egendom, förutom vad gäller miljöskador, för vilka upptäcktsprincipen ofta tillämpas.

⁵⁷ *ibid.* s. 79. Ansvarsförsäkringen gäller grundskyddet för skadeståndsskyldigheten för person- och sakskada och inte skadeståndsskyldigheten för ren förmögenhetsskada, vilket behandlas nedan i kapitel 3. Dock kan nämnas redan här att ansvarsförsäkringen kan kompletteras i fråga om förmögenhetsskada för att täcka även denna skadetyper.

⁵⁸ Köplag (1990:931) 67 § 1 st.: ”Skadestånd på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnad, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust med anledning av avtalsbrottet. Skadestånd enligt denna lag omfattar dock inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan.”

⁵⁹ Köplag (1990:931) 67 § 2 st. 1 & 2 p.

⁶⁰ Köplag (1990:931) 67 § 1 st. 2 mening.

⁶¹ Prop. 1988/89:76 s. 54.

⁶² Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 299 f.

omständigheter som säljaren kände eller borde känt till.⁶³ Skadeståndsansvar kan också åläggas säljaren genom utfästande av en garanti. Garantin behöver, vad avser säljarens ansvar, inte vara uttrycklig, utan även relativt allmänna uppgifter har behandlats som garantiåtaganden.⁶⁴

2.6 Ingrediens- och komponentskador

2.6.1 Ingrediensskador

2.6.1.1 Allmänt om ingrediensskador

Begreppet ingrediensskada har definierats på ett klarläggande vis av Dan Lindmark: ”Det rör sig här om skador där den skadebringande produkten på ett mer definierat sätt uppgått i slutprodukten och härigenom genom sin egen felaktighet kommit att förstöra den slutprodukt i vilken den ingått. Det gäller m.a.o. sådana situationer där den levererade produkten uppgått i en annan produkt på ett sådant sätt att den i faktiska eller praktiska termer ej går att skilja från slutprodukten som sådan”.⁶⁵

Huvudregeln för ingrediensskador är att dessa ska betraktas som sakskador, eftersom den levererade egendomen medfört en substantiell förändring hos annan egendom, exempelvis genom skador som uppkommer genom att egendomen sammanblandats med annan, felfri, egendom.⁶⁶ Representativt för ingrediensskador är att föreningen mellan de olika ingredienserna är så varaktig att ett åtskiljande antingen är fysiskt eller praktiskt omöjligt att genomföra. Ur ett praktiskt synsätt är det fråga om ett arbete som principiellt är möjligt att utföra men som, i relation till materiella värden, är ekonomiskt oförsvarligt.⁶⁷ Ullman har vidare delat upp ingrediensskadebegreppet i fyra olika grupper, vilka nedan redogörs för.

⁶³ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 300. Beviskravet för vållande torde vara lågt. Ibland kan det framgå av omständigheterna att vållande av något slag måste ha förekommit, även om det inte kan styrkas vari vållandet består. Jmf NJA 1949 s. 460, NJA 1977 s. 538, samt NJA 1986 s. 712.

⁶⁴ *ibid.* s. 301. Beträffande garantiåtaganden har, enligt rättspraxis, underförstådda åtagande givits samma rättsverkningar som uttryckliga garantier, se NJA 2001 s. 309 (Dieselloksfallet – levererad olja innehållande zink, i strid med lagd beställning, skadade flertalet motorer på lok. HD uttalade att det måste ha stått klart för leverantören att köparen inte ville ha olja som innehöll zink, vilket leverantören åtagit sig att leverera. Härigenom ansåg HD att leverantören åtagit sig en underförstådd garanti.). Se även NJA 1968 s. 285 (Dillodlingsfallet – rekommendation av ett bekämpningsmedel mot ogräs grundade skadeståndsansvar).

⁶⁵ Lindmark, Dan, *Industrins produktansvar del I – Bakgrund och företagsstudier*, Norstedts Juridik AB, 1988, s. 124.

⁶⁶ Lagerström, Peter, *Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, s. 179.

⁶⁷ Ullman, Harald, *Utvidgat skydd vid ingrediensskada – En kommentar till det nya tillägget till ansvarsförsäkringen*, s. 231 f. Se t.ex. NJA 1960 s. 441 (En kvarn hade levererat mjöl innehållande stenflisor till en köttbullstillverkare. När det konstaterats att det var praktiskt ogenomförbart att separera stenflisorna från köttfärsen fick köttbullarna kasseras).

2.6.1.2 Föreningsfall

Föreningsfallen, vilket utgör den typiska ingrediensskadan, är varaktiga föreningar mellan en av försäkrad säljare levererad produkt och egendom som tillhör produktens köpare. Föreningsfallen delas i sin tur in i åtskilliga undergrupper, varav några framstående typexempel belyses nedan:⁶⁸

Sammanfogning: en felaktig komponent sammanfogas, exempelvis genom gjutning, med en felfri, vilket resulterar i en felaktig slutprodukt. Eftersom komponenterna permanent sammanfogats kan de inte separeras, vilket leder till nedsatt funktion i slutprodukten.

Blandning: levererad förorenad olja, t.ex. olja innehållande zink, blandas med en slutproduktstillverkarens felfria olja, d.v.s. olja utan zink. Den förorenade oljan kontaminerar slutprodukten, vilken förlorar sin avsedda funktion.

Pressning: kromlister, med felaktig finish, sammanpressas av en kylskåpstillsverkare in i dörrkanterna. Dörrarna kan inte användas med den felaktiga listen, därutöver överstiger kostnaden för borttagande av listerna och reparation av dörrrens skador efter borttagningen kostnaden för nya dörrar.

Applicering: levererade felaktiga etiketter appliceras på sprayburkar innehållande färg. När etiketterna färgar av sig efter ett tillverkningsfel är de obrukbara, vilket medför att sprayburkarna inte kan säljas.

2.6.1.3 Förädlingsfall

I förädlingsfallen har köparen bearbetat, förädlat eller använt en levererad produkt, som därmed utgjort en råvara eller ett råmaterial, för att utveckla eller framställa en slutprodukt. Utseendemässigt skiljer slutprodukten och råvaran/råmaterialet sig åt avsevärt.⁶⁹

Förädling av levererad felaktig produkt: en tillverkare av fjädrar avsedda för motorer bearbetar inköpt ståltråd med syftet att öka styrkan i tråden för att därefter vrida tråden till olika fjädertyper. Fjäderbrott inträffar i flertalet fjädrar när ståltråden varit för porös, och fjädertillverkaren tvingas kassera det felaktiga fjäderpartiet.

Bearbetning av levererad felaktig produkt: en tillverkare av regnkappor bearbetar inköpt felaktigt tyg, genom att förse tyget med blixtlås, foder, etc. Eftersom tyget inte varit tätt har tillverkaren varit tvungen att kassera regnkapporna.

⁶⁸ Ullman, Harald, *Utvidgat skydd vid ingrediensskada – En kommentar till det nya tillägget till ansvarsförsäkringen*, s. 233 f.

⁶⁹ *ibid.*, s. 235.

2.6.1.4 Djur- och växtfall

Djur- och växtfallen hänsyftar till de situationer när en felaktig produkt förbrukats av djur eller växter som därav skadats.⁷⁰ Ett belysande exempel är SkVN 27/1992, i vilket kycklingar åsamkades en förlängd uppfödningstid efter att ha konsumerat foder med koncentratbrist.

2.6.1.5 Informationsfall

Felaktig information på informationsbärare kan resultera i uppkomna kostnader p.g.a. rättelse av felet eller rekonstruktion av den felfria informationen. Med informationsbärare avses material som förmedlar information, exempelvis tidningar, broschyrer, ritningar, datamedia, o.d.⁷¹

2.6.2 Komponentskador

Med komponentskada förstås en skada när en från säljaren levererad felaktig produkt förenats med av köparen tillhörig egendom, men den felaktiga komponenten kan bytas ut. Föreningen skiljer sig därav från ingrediensskadorna, eftersom den varken i faktiska eller praktiska termer är att anse som varaktig.⁷² Komponentskador bedöms inte utgöra saksador enär något behov att kassera slutprodukten i sin helhet inte uppstår, utan den merkostnad i form av onyttiga tillverkningskostnader som köparen drabbas av är att bedöma som ren förmögenhetsskada.⁷³ I Svea hovrätts dom från den 26 oktober 2001 belystes gränsdragningen mellan begreppen ingrediensskada och komponentsskada och dess betydelse.⁷⁴ En förmögenhetsförlust hade åsamkats en skåptillverkare, när det efter montering av från tillverkaren levererade gångjärnsbeslag i ett antal skåp och skåpdörrar uppenbarats att beslagen var behäftade med fel. Den skada som köparen drabbats av ansågs av domstolen vara ren förmögenhetsskada, eftersom utbyte av gångjärnen var erforderligt för att åtgärda skadan i slutprodukten. Någon kassation av skåpen hade därmed inte varit nödvändig.⁷⁵

⁷⁰ Ullman, Harald, *Utvidgat skydd vid ingrediensskada – En kommentar till det nya tillägget till ansvarsförsäkringen*, s. 235.

⁷¹ *ibid.* s. 236.

⁷² Ullman, Harald, *Skadebegreppets gränzoner*, s. 42.

⁷³ *ibid.*

⁷⁴ Svea hovrätts mål nr T 3184–01, se nedan avsnitt 4.3.

⁷⁵ I Svea hovrätts domskäl framhölls att HD:s tolkning av sakskadebegreppet i NJA 1996 s. 68 inte var av någon inverkan på detta fall, eftersom omständigheterna skiljde sig. Sannolikt var det av betydelse att köparen drabbats av just en komponentsskada, d.v.s. den felaktiga komponenten kunde bytas ut, och inte en ingrediensskada.

3. Ingrediens- och komponentskador ur ett skadestånds- och försäkringsrättsligt perspektiv

3.1 Inledande kommentarer

För att få en djupare förståelse kring den skadestånds- och försäkringsrättsliga bedömningen av IOK-skador ämnas i detta kapitel beskrivas bl.a. hur ett kommersiellt avtal inverkas av friskrivnings- och begränsningsklausuler, hur säljarens skadeståndsansvar begränsas redan av köplagens bestämmelser samt hur försäkringsskyddet avgränsas avseende ingrediens- respektive komponentskador.

3.2 Skadeståndsrätt

3.2.1 Avtalets betydelse för säljarens skadeståndsskyldighet avseende IOK-skador

3.2.1.1 *Grundläggande förutsättningar för skadeståndsansvar i inomobligatoriska förhållanden*

Skadeståndsskyldighet som en följd av kontraktsbrott i kommersiella köpeavtal regleras i KöpL. Denna reglering är dispositiv, och det finns inget hinder för någon av kontraktsparterna att åta sig ett strängare ansvar än det som stipuleras i lagtexten.⁷⁶ En grundläggande förutsättning för att en avtalspart ska bli skadeståndsskyldig, enligt dispositiv rätt, är givetvis att ett kontraktsbrott begåtts, exempelvis genom leverans av felaktig vara.⁷⁷ Vidare är det en nödvändighet att köparen lidit skada av kontraktsbrottet, vilket under vissa förutsättningar ger skadelidande rätt till ersättning.⁷⁸ Därutöver krävs ett kausalsamband mellan kontraktsbrottet och skadan.⁷⁹

Såvida dessa förutsättningar, kontraktsbrott, skada till följd av kontraktsbrottet samt ett befintligt kausalsamband, är uppfyllda är skadelidande part skadeståndsmässigt ersättningsberättigad från kontraktsbrytande part, varefter frågan om skadeståndets omfattning aktualiseras. Vid regleringen av skadeståndets omfattning är utgångspunkten principen om fullt

⁷⁶ Avtalsfriheten framgår av KöpL 3 §, i vilken framgår att lagens bestämmelser inte är tillämpliga i den mån annat följer av bl.a. avtalet. Exempelvis kan säljaren önska erbjuda köparen ett bättre skydd än vad som följer av KöpL. Även SkL 1 kap. 1 § föreskriver avtalsfrihet: ”I denna lag meddelade bestämmelser om skadestånd tillämpas, om ej annat är särskilt föreskrivet eller föranledes av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden”.

⁷⁷ 30 § KöpL.

⁷⁸ När en felaktig vara levererats aktualiseras 40 § KöpL: ”Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom att varan är felaktig, om inte säljaren visar att det har förelegat ett sådant hinder som avses i 27 § första eller andra stycket för att avlämna felfri vara”. 27 § KöpL behandlar säljarens dröjsmål. Annorlunda uttryckt, en part som inte lider skada av motpartens kontraktsbrott erhåller ingen ersättningsrätt.

⁷⁹ Herre, Johnny, *Ersättningar i köprätten: särskilt om skadeståndsberäkning*, Norstedts Juridik AB, 1996, s. 321.

skadestånd.⁸⁰ I samband med avtalsbrott i allmänhet anses detta innebära att den skadelidande ska, ur ett ekonomiskt perspektiv, sättas i samma läge som om avtalet fullgjorts på rätt sätt av motparten.⁸¹ M.a.o. ska skadelidandes positiva kontraktsintresse ligga till grund för ersättningens omfattning.

Principen om fullt skadestånd begränsas emellertid av såväl generella principer som uttryckliga bestämmelser, och gäller därmed inte i varje situation.⁸² Vid bestämmandet av skadeståndets omfattning gäller bl.a. den s.k. adekvansregeln, från vilken det ovan nämnda kausalsambandet krävs, och indelningen av direkta och indirekta skador i 67 § KöpL.⁸³

3.2.1.2 Ansvar för ren förmögenhetsskada härledd av komponentsskada i inomobligatoriska förhållanden

Huvudregeln för skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden är, som nämnt i avsnitt 2.3.3, att skadeståndsmässig ersättningsskyldighet åläggs skadevällaren när handlingen som föranlett den rena förmögenhetsskadan varit av brottslig natur.⁸⁴ Därav har möjligheten för skadelidande att erhålla ersättning för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska situationer varit restriktiv. Denna princip är dock givetvis inte aktuell i kontraktsförhållanden, enär avtalsfrihet stipuleras i KöpL 3 §.⁸⁵

I inomobligatoriska förhållanden är utgångspunkten självklart vad parterna ömsesidigt avtalat. Vid bedömning om skadeståndsskyldighet föreligger för en skadevällare som orsakat ren förmögenhetsskada är det till stor fördel för skadelidande att det inte är en utomobligatorisk relation som föreligger, eftersom det tillämpas en strängare regel i kontraktsförhållanden. I de allra flesta kontraktsförhållanden fastställs ett skadeståndsansvar när oaktsamt handlande tillfogat motparten en ekonomisk förlust.⁸⁶ I dessa fall är det tillräckligt för skadelidande att endast påvisa skadevällarens culpösa agerande för att kunna grunda ett anspråk på skadeståndersättning.⁸⁷

⁸⁰ Prop. 1988/89:76 s. 193.

⁸¹ *ibid.* Som tidigare nämnt, i avsnitt 2.3.1, är detta ett uttryck för skadeståndets reparativa funktion.

⁸² *ibid.*

⁸³ *ibid.* Enligt adekvansregeln, en allmän skadeståndsrättslig princip, omfattar skadevällarens ersättningsskyldighet inte förluster som saknar ett adekvat kausalsammanhang med avtalsbrottet. Det är inte möjligt att ange några generella riktlinjer för hur gränsdragningsproblematiken mellan adekvata och icke adekvata förluster till följd av avtalsbrott ska lösas, utan frågan överlämnas till rättstillämpningen att avgöra med hänsyn till de enskilda omständigheter som föreligger i varje särskilt fall.

⁸⁴ Skadeståndslag (1972:207) 2 kap. 2 §.

⁸⁵ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 66.

⁸⁶ Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald, Unger, Sven, *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, s. 21.

⁸⁷ Ett skäl till huvudprincipens återhållsamma inställning vid ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden är ”flodvågsargumentet” – ett skadeståndsansvar mot alla möjliga skadelidande utanför kontraktsförhållanden skulle riskera att bli både omfattande och svårberäkneligt, till skillnad från när ansvaret

3.2.1.3 Kontraktsmässigt ansvar för ingrediensskador

Som nämnt i avsnitt 3.2.1.1 råder avtalsfrihet enligt dispositiv lagtext, vilket naturligtvis ger friheten för kommersiella parter att sluta köpeavtal vilka innefattar de termer parterna själva anser lämpliga.⁸⁸ Denna frihet inskränkas inte specifikt vad gäller ingrediensskador, varför det är upp till avtalsparterna att i samråd bestämma avtalets innehåll. Därav kan säljaren friskriva sig från såväl culpaansvar som strikt ansvar, det är inte ovanligt att allmänna avtalsvillkor innehåller vittgående friskrivningar från produktansvar.⁸⁹ Vid det fall att köpeavtalet inte reglerar vilka påföljder som ska följa av säljarens kontraktsbrott med anledning av uppkommen ingrediensskada görs en bedömning utifrån allmänna skadeståndsrättsliga principer, för vilka en utförligare utläggning presenteras nedan i avsnitt 3.2.3.2.

3.2.2 Begränsningen av säljarens inomobligatoriska skadeståndsansvar

3.2.2.1 Köplagens 67 §

De fundamentala regler avseende omfattningen av det skadestånd som kan utgå till följd av avtalsbrott återfinns i 67 § KöpL, i vilken paragrafs första mening stipuleras följande: ”Skadestånd på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnad, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust med anledning av avtalsbrottet”. Denna rätt till skadestånd för skadelidande part är dock inte fullständigt obegränsad, eftersom KöpL inkluderar olika ansvarsgrunder utifrån vilka skadestånd utgår.⁹⁰

Ansvarsgrunderna som kan bli aktuella för anspråk om skadestånd enligt KöpL är kontrollansvar, ett skärpt kontrollansvar samt culpaansvar.⁹¹ Utöver att ansvarsgrunderna ifråga relaterar till den typ av kontraktsbrott som orsakat skadan har de även samband med klassificeringen av skador som direkta och indirekta.⁹² Vid det fall att kontraktsbrottet som motiverar köparens skadeståndsanspråk består i att varan anses (av köparen) felaktig är kontrollansvaret den ansvarsgrund som ska tillämpas.⁹³ Emellertid är bestämmelserna om

endast gäller mot en kontraktspart. Se vidare Bengtsson, Bertil, m.fl., *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, s. 23.

⁸⁸ Principen om avtalsfrihet anses typiskt sett inrymma tre delar: 1. rätten att avstå från att ingå i avtal, 2. rätt att välja avtalspart, samt 3. rätt att bestämma avtalets innehåll.

⁸⁹ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 303.

⁹⁰ Prop. 1988/89:76 s. 48 & 108. De olika ansvarsgrunderna är i varierande grad stränga, och kan resultera i skadeståndsansvaret för skadevällaren antingen begränsas eller utesluts helt.

⁹¹ Herre, Johnny, *Ersättningar i köprätten: särskilt om skadeståndsberäkning*, s. 83 och prop. 1988/89:76 s. 108, 116 & 170.

⁹² Prop. 1988/89: 76 s. 196.

⁹³ Köparens rätt till skadestånd för fel i vara återfinns i 30 & 40 §§ KöpL. Kontrollansvaret fastställs i KöpL 27 § 1 st., vari fyra rekvisit uppställs som alla måste vara uppfyllda för att skadevällaren ska undgå

kontrollansvar tillämpliga enbart för direkta skador.⁹⁴ Skadeståndsansvaret vid ersättning för indirekta skador är mindre strängt, enär endast försumlighet i skadevällarens agerande krävs.⁹⁵ Försummelsen behöver inte nödvändigtvis ha inträffat vid avtalslutningen, utan kan även inträffa vid fullgörandet av avtalet.⁹⁶

De olika ansvarsgrunderna i KöpL är alltså beroende av klassificeringen av skador som direkta och indirekta.⁹⁷ En närmare precisering av vad som utgör en direkt respektive indirekt skada är erforderlig för att kunna avgöra vilka skador kontrollansvaret gäller för samt de situationer när ett culpaansvar aktualiseras.

Som nämnt anges i KöpL 67 § 1 st. 1 mening att ett kontraktsbrott föranleder förluster som delas upp i direkta och indirekta skador. Enligt paragrafens andra stycke utgör indirekta skador följande: ”1. förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning, 2. annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt, 3. utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit riktigt uppfyllt, och 4. annan liknande förlust, om den varit svår att förutse.”. Vidare framgår i köplagspropositionen att indirekta skador är till sin typ oberäkneliga, mer avlägsna och svårförutsebara.⁹⁸

Klassificeringen av direkta skador framgår, i sin tur, motsatsvis av KöpL 67 § 2 st. Av propositionen till KöpL förklaras även att till de direkta förlusterna hänförs ”sådana förluster som till förekomst och omfattning är en normal och beräknelig följd av det skadeståndsgrundande avtalsbrottet”. Därutöver finns ytterligare en aspekt till vilken uppmärksamhet bör riktas avseende klassificeringen av direkta och indirekta skador. Enligt förarbetena behövs hänsyn tas till den tidpunkt när skadan inträffat, eftersom enligt köplagspropositionens mening är en skada direkt om förlusten till sin typ och omfattning är vanlig och förutsebar vid avtalsbrottets inträffande.⁹⁹

I köplagspropositionen överläts det till rättstillämpningen att närmare precisera vilka förluster som ska anses vara indirekta, eftersom det inte är möjligt att i KöpL uttömmande räkna upp alla tänkbara indirekta förlustposter.¹⁰⁰ Dock finns det veterligen ingen rättspraxis

skadeståndsskyldighet. De fyra rekvisiten är hinderrekvisitet, kontrollrekvisitet, oförutsebarhetsrekvisitet samt aktivitetsrekvisitet, se vidare prop. 1988/89:76 s. 108.

⁹⁴ Prop. 1988/89:76 s. 116. Se även KöpL 27 § 3 st. Kontrollansvaret gäller därigenom enbart för direkta skador.

⁹⁵ KöpL 40 § 3 st.

⁹⁶ Prop. 1988/89:76 s. 117. Exempelvis kan försummelse vid fullgörande av avtal förekomma i form av underlåtenhet att i god tid göra erforderliga materialanskaffningar eller genom bristande förvaring av unik vara med följd att den förstörs med verkan att köpet inte kan fullgöras.

⁹⁷ Prop. 1988/89:76 s. 196.

⁹⁸ Prop. 1988/89:76 s. 47 f.

⁹⁹ Prop. 1988/89:76 s. 48.

¹⁰⁰ Prop. 1988/89:76 s. 200.

vari gränsen mellan direkta och indirekta skador detaljeras noggrant. Ett avgörande av denna dignitet kan därutöver förefalla föga sannolikt, eftersom skiljedoms klausuler ofta inkluderas i kommersiella köpeavtal.¹⁰¹

Vad gäller tillverkares och säljares produktansvar fastslogs dock redan i NJA 1918 s. 156 att köplagens regler inte ska vara tillämpliga i fråga om produktskador, vilket kommit till uttryck i KöpL 67 § 1 st. 2 mening.¹⁰² Istället är allmänna skadeståndsregler tillämpliga, i första hand genom culparegeln i SkL och genom garantiåtaganden.¹⁰³ I praktiken innebär detta, i situationer när avtalet mellan köpare och säljare inte reglerar ansvaret för produktskador, att tillverkares och säljares produktansvar inträder endast om skadan kan härledas till någon form av försummelse hos den som tillhandahållit varan, eller om säljaren under några former kan anses ha åtagit sig en garanti för varans egenskaper.¹⁰⁴

I köplagspropositionen finns emellertid ett svårtolkat undantag för lagens tillämplighet avseende IOK-skador. Vid det fall att en skadad produkt har satts samman av skilda beståndsdelar, varav en är den köpta varan som är behäftad med fel, bör frågan om reglerna i KöpL är tillämpliga avgöras efter en bedömning om det föreligger identitet mellan den felaktiga beståndsdel som utgör den köpta varan och slutprodukten. Enligt propositionen bör reglerna i KöpL tillämpas vid bedömningen av skyldigheten att ersätta skadan ifall den köpta varan utgör den helt dominerande beståndsdel av slutprodukten.¹⁰⁵ Det ska dock nämnas att kritik har framförts mot denna diskussion om identitet, främst för att tankegången kring beståndsdelarnas och slutprodukten identitet inte överensstämmer med lagtextens lydelse.¹⁰⁶ Även ifrågasättande av hur starkt rättstillämpningen bör vara bunden av motivuttalandet har framlagts.¹⁰⁷

¹⁰¹ Håstad, Torgny, *En skiljedom rörande direkt och indirekt förlust enligt köplagen, Ånd og rett: festskrift till Birger Stuevold Lassen*, Universitetsforlaget AS, Otta 1997, s. 475.

¹⁰² Köplag (1990:931) 67 § 1 st. 2 mening: ”Skadestånd enligt denna lag omfattar dock inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan.”

¹⁰³ Prop. 1988/89:76 s. 51. Culparegeln finns, som tidigare nämnt, i skadeståndslag (1972:207) 2 kap. 1 §. Se även Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 299.

¹⁰⁴ Prop. 1988/89:76 s. 51. Om varan saknar de egenskaper som garanterats och detta har medfört skada för köparen kan säljaren bli skadeståndsskyldig även om det inte föreligger någon oaktsamhet i dennes handlande.

¹⁰⁵ Prop. 1988/89:76 s. 198

¹⁰⁶ Se exempelvis Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald, *Produktansvaret*, Upplaga 4, Iustus Förlag AB, 2008, s. 37, vari främst bristen på logik avseende ”identitetsfall” är framstående.

¹⁰⁷ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 300.

3.2.2.2 Avser ”skada på annat” i köplagens 67 § endast sakskada eller omfattas andra skadetyper?

I KöpL 67 § 1 st. 2 mening uttryckligen stadgas att skadeståndsansvaret vid fel inte omfattar förlust som köparen tillfogas ”genom skada på annat än den sålda varan”. Detta stadgande utesluter således säljarens köprättsliga ansvar för ingrediensskador som utgör sakskador. Kvarstår gör säljarens ansvar för ren förmögenhetsskada, som uppkommer bl.a. när köparens egendom inte kan användas på avsett vis.¹⁰⁸

Förhållandet att säljarens felansvar enligt KöpL inte omfattar sakskada på annat än den sålda varan får anses ha betydelsefull påverkan för köparens möjligheter att erhålla skadeståndsansättning. Ullman förklarar att ”[e]n köpare som grundar sitt krav på köplagen saknar nämligen därmed förmånen att få ersättning för en sådan skada med stöd av säljarens strikta *kontrollansvar* enligt 40 § första stycket”.¹⁰⁹ Inte heller kan en köpare grunda sitt ersättningskrav på säljarens särskilda utfästelse enligt KöpL 40 § 3 st. när köparen åsamkats en skada på annan egendom än den sålda varan. Följaktligen kan inte det garantibegrepp som beskrivs i köplagspropositionen åberopas, utan istället ska köparen påvisa enligt allmänna avtalsrättsliga regler att köpeavtalet ska tolkas på det vis att ”säljaren utfäst att ersätta uppkommen skada på egendom som inte omfattas av köpeavtalet”.¹¹⁰

Begreppet sakskada, och dess innebörd, kan alltså vara avgörande för köparens ersättningsmöjligheter. Vad som menas med ”skada på annat än den sålda varan” belystes av HD i NJA 1996 s. 68 (Flygmotorfallet), varvid begreppet likställs med sakskada enligt SkL. Ullman klargör att ”[a]v domen kan man således dra slutsatsen att innebörden av begreppet sakskada är utslagsgivande för om säljaren är skadeståndsskyldig enligt köplagen med anledning av en inträffad skada på annat än den sålda varan”.¹¹¹

Ett skadeståndskrav avseende sakskada inbegriper vanligtvis ett anspråk på ersättning för förmögenhetsskada uppkommen till följd av sakskadan. En sådan ekonomisk följdskada förknippas med begreppet ”annan kostnad till följd av skadan” i SkL 5 kap. 7 §, och troligtvis innebär lydelsen i KöpL 67 § 1 st., ”förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan”, att även eventuell ekonomisk skada, som uppkommer till följd av

¹⁰⁸ Ullman, Harald, *Utvidgat skydd vid ingrediensskada – En kommentar till det nya tillägget till ansvarsförsäkringen*, s. 236. Ullman förklarar vidare att ”ansvarsbegränsningen i köplagen avseende ingrediensskada på annat än den sålda varan saknas i såväl annan svensk köplagstiftning (konsumentköplagen och den internationella köplagen) som i övrig europeisk köprätt”.

¹⁰⁹ Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, s. 52.

¹¹⁰ *ibid.*

¹¹¹ *ibid* s. 53.

den primära skadan, inte inbegrips i säljarens ansvar.¹¹² Utöver ingrediensskador som utgör saksador innefattas alltså inte heller ekonomiska följdskador till skador på annat i säljarens köprättsliga ansvar.

3.2.2.3 Friskrivningsklausuler i leveransavtal

Som nämnt ovan i avsnitt 3.2.1.1 råder avtalsfrihet vid ingåendet av kommersiella köpeavtal, vilket därmed inte hindrar endera kontraktspart från att åta sig ett strängare ansvar än vad som följer av lagens bestämmelser. Denna avtalsfrihet gäller likväl i motsatt förhållande, genom att införa specifika avtalsklausuler kan påföljderna av kontraktsbrott vara annorlunda än de som stipuleras i lagtext, dels genom att kontraktet kan ange andra påföljder som tillämpliga än de som föreskrivs i lagtext, dels genom att reglera användningen av i lagtext rådande påföljder med konsekvensen att tillämpningen avviker.¹¹³ Genom avtalsfrihet finns därav möjligheten att införa ansvarsbegränsande respektive ansvarsfriskrivande avtalsvillkor, exempelvis vad gäller skadeståndets omfattning.¹¹⁴

Uttryckt annorlunda är friskrivningsklausuler i leveransavtal avsedda att utesluta eller begränsa det ansvar vid kontraktsbrott som en avtalspart annars haft i enlighet med dispositiv rätt. Friskrivningsklausuler förekommer i olika former. Ansvarsfriskrivningars avsedda innebörd är att förändra förutsättningarna för att skadeståndsskyldighet ska kunna åläggas en kontraktspart till att vara snävare, medan ansvarsbegränsande klausuler är ämnade att antingen begränsa det belopp en eventuell ersättningsskyldighet kan uppgå till eller begränsa skadeståndsskyldigheten till att endast aktualiseras vid en viss skadetyper.¹¹⁵ Således kan friskrivningsklausuler vara partiella eller totala med hänsyn till hur skadeståndsskyldigheten begränsas, respektive hur möjligheten till skadestånd påverkas.¹¹⁶

Vad gäller ansvarsbegränsande klausuler är det viktigt att framhäva att möjligheten för skadelidande att erhålla skadeståndersättning fortfarande finns, men genom en klausul i avtalsförhållandet har den friskrivande parten begränsat sitt ansvar vid kontraktsbrott. Begränsningen kan förekomma på två vis, dels genom att ett eventuellt skadeståndsansvar vid

¹¹² Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, s. 53.

¹¹³ Exempelvis kan ett avtalsvillkor införas varigenom säljare eller annan friskriver sig från ansvar för en såld varas kvalitet eller i övrigt för beskaffenheten av sin prestation.

¹¹⁴ Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt: bakgrund, sammanfattning, utblick*, Upplaga 1, Juristförlaget, 1997, s. 82 f.

¹¹⁵ Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, Upplaga 8, Norstedts Juridik AB, 2013, s. 22.

¹¹⁶ För en ännu utförligare definition av begreppet friskrivningsklausul hänvisas till SOU 1974:83 s. 174 f.

avtalsbrott uttryckligen ska uppgå till ett visst belopp enligt parternas avtal, dels genom att skadeståndsansvar sätts i relation till kontraktssumman.¹¹⁷

Legaliteten av ansvarsbegränsande klausuler i kommersiella avtal kan prövas främst genom avtalslagens (AvtL) 36 §, vars motiv dock framhåller att det ofta är mycket vanskligt att avgöra när en ansvarsbegränsning ska åsidosättas.¹¹⁸ Att söka vägledning genom att ta hänsyn till ansvarsbegränsningar i speciallagstiftning försvåras bl.a. genom att parterna i dessa situationer har möjlighet att anpassa vederlaget till vad som stadgats i lagstiftningen. Dock anger motiven att det inte finns något hinder mot att beakta de ändamålsöverväganden som skett inom speciallagstiftningen samt pröva vilka slutsatser dessa överväganden leder till i det särskilda fallet.¹¹⁹

Troligtvis anses en beloppsbeloppsbegränsning i de allra flesta kommersiella avtal inte utgöra något oskäligt villkor.¹²⁰ Utgångspunkten i doktrin är att det inte borde finnas anledning för kontraktsparterna att hindras från att införa ansvarsbegränsande klausuler.¹²¹

Ansvarsbegränsande klausuler kan även vara avsedda att begränsa ett eventuellt skadeståndsansvar till att endast gälla en viss skadetyper, vilket exempelvis kan ta uttryck genom att säljande kontraktspart anger att denne inte svarar för produktskador, d.v.s. skador på annat än själva köpeföremålet.¹²² Vanligtvis går gränsen för dessa klausuler mellan direkta och indirekta skador, och likt ansvarsbegränsande klausuler till ett visst belopp är det enligt motiven till AvtL 36 § komplicerat att avgöra när en klausul av denna typ ska åsidosättas. Bortsett från svårigheterna att tolka begrepp som ”indirekt skada”, ”följdskada” eller ”allmän förmögenhetsskada” kvarstår frågan huruvida klausulen ska kunna åsidosättas eller jämkas utifrån en skälighetsbedömning. Dock ger motiven till AvtL 36 § viss vägledning vad gäller bedömningen av dessa klausuler, eftersom klausulens giltighet kan vara beroende av friskrivande parts agerande. Ett åsidosättande av en ansvarsbegränsande klausul kan ske ifall

¹¹⁷ Dillén, Björn, *Arbetsskadeansvar: om friskrivning från skadeståndsansvar för arbetsskada*, Upplaga 1, Liber AB, 1982, s. 37. Vid det fall att en ansvarsbegränsande klausul tar uttryck genom att sätta ersättningsbeloppet i relation till kontraktssumman, är ett vanligt förekommande tillvägagångssätt att en i avtalet angiven procentuell andel av kontraktssumman ska utbetalas.

¹¹⁸ SOU 1974:83 s. 183.

¹¹⁹ *ibid.*

¹²⁰ Lundmark, Thorsten, *Friskrivningsklausuler – giltighet och räckvidd: särskilt om friskrivning i kommersiella avtal om köp av lös egendom*, Iustus Förlag AB, 1996.

¹²¹ Se bl.a. Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, Lindell-Frantz, Eva, *Avtalsrätt I*, upplaga 14, Studentlitteratur AB. Beloppsbegränsande klausuler har ofta använts för att uppnå riskfördelning mellan avtalsparterna och för att möjliggöra bedömningen av vilka ekonomiska risker ett avtal innebär.

¹²² Lundmark, Thorsten, *Friskrivningsklausuler – giltighet och räckvidd: särskilt om friskrivning i kommersiella avtal om köp av lös egendom*, s. 210.

kontraktsbrottet föranletts av grov vårdslöshet, därav får graden av vållande från friskrivande part stor betydelse för bedömningen av tillämpligheten av ansvarsinskränkning.¹²³

Som framgått ovan lämnar ansvarsbegränsande klausuler en viss möjlighet till ersättning, om än i begränsad omfattning. Ansvarsfriskrivningar medför emellertid att ersättningskyldigheten för kontraktsbrytande part helt exkluderas ur avtalet, och den totala inskränkning i ansvaret motiverar generellt en strängare syn från rättstillämpningen.¹²⁴ Framgången för en avtalspart att friskriva sig från skadeståndsrättsligt ansvar, d.v.s. genom friskrivningsklausul utesluta sitt culpaansvar, är beroende av graden av vållande från dennes sida.

Huvudregeln för friskrivningsklausuler från ansvar för grovt vållande är att denne typ av ansvarsinskränkning inte är tillåten. Denna princip är inte uttryckligt kodifierad i svensk civilrätt, men genom AvtL 36 § kan en skälighetsbedömning göras för friskrivningsklausuler.¹²⁵ Vid friskrivning från grovt vållande är givetvis begreppets innebörd av stort intresse, och gränsdragningen mellan grov vårdslöshet och vårdslöshet av normalgraden belystes i NJA 1992 s. 130, i vilket HD uttalade att gällande grov vårdslöshet är det vanligen fråga om ett handlande som ligger på gränsen till uppsåtligt förfarande, d.v.s. betydande hänsynslöshet eller nonchalans som medfört en avsevärd risk för skada ska ha förelegat.¹²⁶ HD fortsatte sitt resonemang med att diskutera omständigheten att det var ett näringsidkarförhållande som förelåg, och fastslog att i kommersiella avtalsförhållanden bör man i princip kunna beakta även andra kvalificerade avvikelser från normal oaktksamhet än ett medvetet risktagande.¹²⁷

Dock klarläggs inte giltigheten av ansvarsfriskrivningar från grov vårdslöshet ytterligare av praxis från domstolar, enär mängden prövade fall är väldigt begränsad. Som det ovan nämnda NJA 1992 s. 130 har HD förklarat innebörden av begreppet grov vårdslöshet, men tyvärr finns veterligen inte någon praxis som tydliggör när denna typ av friskrivningsklausuler är tillämplig respektive inte är det.

¹²³ SOU 1974:83 s. 183. Se även Högsta domstolens mål nr T 3034–15, vari HD uttalade att grov vårdslöshet, även om sådan kan bevisas, inte utgör någon självständig grund för att ogiltigförklara en ansvarsbegränsningsklausul. Istället ska en ansvarsbegränsning vid grov vårdslöshet prövas inom ramen för AvtL 36 §, d.v.s. det måste alltid göras en helhetsbedömning av samtliga omständigheter där graden av klandervärdhet endast utgör en bedömningsgrund bland flera. Bakgrunden till domen är en konsumenträttslig tvist, men eftersom domen innehåller viktiga principuttalanden med generell giltighet är den av betydelse även för kommersiella avtalsförhållanden.

¹²⁴ Lundmark, Thorsten, *Friskrivningsklausuler – giltighet och räckvidd: särskilt om friskrivning i kommersiella avtal om köp av lös egendom*, s. 39

¹²⁵ Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, s. 103. Denna princip gäller för både kommersiella avtal och konsumentavtal. Det ska nämnas att möjligheten till friskrivning inte är helt utesluten, eftersom en skälighetsbedömning utifrån det särskilda fallet fortfarande måste göras.

¹²⁶ NJA 1992 s. 130. Se vidare även Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, s. 104 f.

¹²⁷ *ibid.*

Till skillnad från friskrivningsklausuler från ansvar för grovt vållande är friskrivningsklausuler riktade mot vållande av normalgraden som utgångspunkt tillåtna.¹²⁸ Möjligheten att inkorporera denna typ av friskrivningsklausul kan dock begränsas, men som likt övriga typer av ansvarsbegränsande och friskrivande klausuler måste det göras en skälighetsbedömning av varje enskilt fall.¹²⁹

Även vad gäller friskrivning från ansvar för vållande av normalgraden lyser rättspraxis med sin frånvaro, vilket leder till svårigheter för klargörandet av när en ansvarsfriskrivning från vållande av normalgraden inte är tillåten. En trolig förklaring till denna omständighet är att skiljedom ofta blir lösningen för tvister med ursprung i kommersiella avtalsförhållanden.¹³⁰

3.2.3 Utomobligatorisk ansvarsgrund

3.2.3.1 Skadeståndsskyldighet för ren utomobligatorisk förmögenhetsskada

Som tidigare nämnt, i avsnitt 2.3.3, framgår av SkL 2 kap. 2 § förutsättningarna för att skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada ska kunna åläggas en skadegörande person. Paragrafen lyder, som bekant: ”Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan”, och enligt lagens förarbeten är denna mening varken avsedd att medföra någon ändring i gällande rätt, utgöra hinder för utvecklingen av ett utvidgat ansvar i enlighet med rättspraxis eller ligga till grund för motsatsbeslut.¹³¹ Trots detta uttalande i förarbetena har användningen av lagrummet inneburit en restriktiv möjlighet för skadelidande att erhålla skadeståndsansättning. I NJA 1985 s. 143 yttrar HD att enligt SkL är det endast möjligt att ålägga skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada utanför kontraktsförhållanden endast när skadan vållats genom brott.

Faktumet att de uttalanden som görs i propositionen till SkL fått föga genomslag har upptagits i doktrin. Jan Kleineman kommenterade rättsläget på följande vis: ”... finns anledning att påpeka att införandet av SkL tycks ha haft en effekt som lagstiftaren ej kan ha avsett. Tidigare tendenser till rättsutveckling i riktning mot ett vidgat ansvar för rena

¹²⁸ Lundmark, Thorsten, *Friskrivningsklausuler – giltighet och räckvidd: särskilt om friskrivning i kommersiella avtal om köp av lös egendom*, s. 178.

¹²⁹ Exempelvis framgår av motiven till AvtL 36 § att företag och högt kvalificerade yrkesmän som åtar sig viktiga tjänster gentemot allmänheten mot ett vederlag som svarar mot prestationens betydenhet, såsom banker, försäkringsbolag, advokater och revisorer, bör under normala förhållanden inte kunna frita sig från skadeståndsskyldighet vid något slag av försummelse vid fullgörande av sina åtaganden. Se vidare SOU 1974:83 s. 178.

¹³⁰ Lundmark, Thorsten, *Friskrivningsklausuler – giltighet och räckvidd: särskilt om friskrivning i kommersiella avtal om köp av lös egendom*, s. 147.

¹³¹ Prop. 1972:5 s. 568.

förmögenhetsskador förefaller ha avtagit eller rentav upphört.”¹³² Ulf Bernitz har vidare påpekat att det inte är ovanligt att motsatsbeslut företas vid tillämpning av SkL 2 kap. 2 §.¹³³ Lagrummet har således intagit en roll som spärregel vad gäller ersättningsmöjligheterna för rena förmögenhetsskador, vilket av Kleineman förts ett belysande resonemang kring. I hans verk *Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart* avses med spärregel ”... en generellt avog inställning till ett utomobligatoriskt ansvar grundat antingen på dolus eller culpa för rena förmögenhetsskador och som utmynnat i att en rad rättssystem antagit olika begränsningsregler, vilka fått till följd att en skadevållare inte utan vidare anses skadeståndsskyldig mot den som härigenom lidit en ekonomisk förlust.”¹³⁴

Att benämna SkL 2 kap. 2 § som spärregel är dock inte fullkomligt rättvisande, eftersom förarbetena som nämnt faktiskt lämnar möjligheten för ett utökat skadeståndsansvar för rena förmögenhetsskador i utomobligatoriska förhållanden genom rättspraxis. Trots detta är en utvidgning av paragrafens tillämpningsområde förknippat med vissa risker.¹³⁵ Ett grundläggande argument för en restriktiv tillämpning av lagrummet är ”flodvågsargumentet”, enligt vilket ett skadeståndsansvar mot alla tänkbara skadelidande i utomobligatoriska förhållanden skulle bli omfattande och svårkontrollerbart, till skillnad från inomobligatoriska situationer.¹³⁶ ”Konkurrentargumentet”, med vilket menas att inom en fri konkurrens kan det i särskilda fall vara hälsosamt med ekonomisk skada vållad av konkurrenter, är ytterligare ett signifikativt skäl.¹³⁷

Propositionen till SkL 2 kap. 2 § erbjuder således en öppning mot en rättsutveckling, om än en begränsad sådan.¹³⁸ Hellner, tillsammans med Radetzki, har i boken *Skadeståndsrätt* gjort en förtydligande sammanställning över de fall när ersättningskyldighet ålagts skadevållande.¹³⁹ Inget av dessa fall som redogjorts för behandlar IOK-skador, vilket veterligen inte utgör en situation när avsteg från SkL 2 kap. 2 § kan göras.

¹³² Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, s. 247.

¹³³ Bernitz, Ulf, *Festskrift till Jan Hellner: Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare – det glömda rättsområdet*, Norstedts Juridik AB, 1984, s. 119.

¹³⁴ *ibid.* s. 83.

¹³⁵ Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, s. 127.

¹³⁶ Bengtsson, Bertil, m.fl., *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, s. 22 f.

¹³⁷ Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, s. 127. Ifall en utvidgning av SkL 2 kap. 2 § skulle bli alltför omfattande skulle denna konkurrensfördel fräntas marknadens aktörer.

¹³⁸ *ibid.* s. 118.

¹³⁹ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 70 ff. Det ska tilläggas att dessa typer av fall, som ligger på gränsen till kontraktsrätten, knappast kan utformas allmänna principer från, utan de olika situationerna måste bedömas enskilt.

En framträdande grupp av skador är de som tillkommer efter vilseledande genom otillförlitliga uppgifter eller underlåtenhet att lämna uppgifter.¹⁴⁰ Vid den situation att lämnandet av falska uppgifter vilselett annan än medkontrahent har skadeståndsskyldighet ålagts för oaktsamhet, trots att handlandet inte varit bestraffningsbart.¹⁴¹

En annan grupp avser de skador vilka är orsakade av culpöst handlande vid utförande av uppdrag, vilket resulterat i skada för annan än uppdragsgivaren. I dessa fall har HD till synes uppehållit principen att skadeståndsskyldighet förutsätter straffbart handlande vad gäller utomobligatoriska förhållanden, bortsett från när ett kontraktsmässigt ansvar kan konstrueras till förmån för även utomstående och inte enbart den egentlige uppdragsgivaren.¹⁴²

Ytterligare en grupp av fall avser medverkan till annans kontraktsbrott, i vilka en försiktig men principiellt intressant utvidgning av skadeståndsansvaret för ren förmögenhetsskada kan tydas. Utöver den kontraktsbrytande parten kan även tredjeman åläggas skyldighet, dock enbart om dennes medverkan kan anses vara av särskilt allvarlig grad. HD har, angående denna situation, gjort följande uttalande: ”I svensk rätt gäller som utgångspunkt att en avtalspart som drabbats av skada till följd av motpartens avtalsbrott har att vända sig till motparten för att få ersättning för sin skada. Detta hindrar inte att det [...] åtminstone i särskilt allvarliga fall, bör föreligga skadeståndsansvar för en tredje man som på ett kvalificerat otillbörligt sätt ingriper i andras avtalsförhållanden, så att den ena avtalsparten vidtar avtalsstridiga åtgärder till skada för den andra avtalsparten.”¹⁴³

¹⁴⁰ Några av dessa skador är straffbara redan genom huvudregeln, t.ex. bedrägeri, svindleri, förfalskning, osant intygande eller dylikt. Oaktsamhet vid ingående av avtal och vid vissa kontraktstliknande handlingar, bl.a. bevittnande av falsk namnteckning och möjliggörande av förfalskning, medför skadeståndsskyldighet oberoende av brottslighet.

¹⁴¹ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 71. Se NJA 1987 s. 692 – Kone-fallet (Av oaktsamhet begick en värderingsman ett betydande fel vid utfärdande av en fastighets värderingsintyg. Intyget låg senare till grund för ett lån som köparen av intyget beviljades av tredje part, företaget Kone. Köparen gick senare i konkurs, och fastigheten visade sig vara långt mindre värd än vad som framgick av intyget. Värderingsmannens arbetsgivare ålagdes ersättningsskyldighet mot Kone p.g.a. den förekomna oaktsamheten).

¹⁴² *ibid.* s. 72. Se NJA 1980 s. 383 (en ackordscentrals direktör upprättade i egenskap av god man en bouppteckning för ett aktiebolag. Genom oaktsamhet föranledde han att bouppteckningen blev felaktig. En för ackordsförfarandet utomstående garant åsamkades förlust av felaktigheten, vars skadeståndstalan HD biföll).

¹⁴³ *ibid.* s. 73. Se NJA 2005 s. 608 (en hyresrätt till en hamburgerrestaurang hade överlåtit från X till bolaget A. Utan X:s vetskap innehades aktiemajoriteten i A av konkurrenterna till X, bolag B. Bolag A och B agerade i samförstånd för att erhålla lokalen. X kunde inte under några omständigheter tänka sig att överlåta lokalen till en konkurrent, och hade således svikligen föreläts härtill. A började driva verksamheten under B:s kännetecken, vilket medförde skada för X. X:s skadeståndstalan bifölls av HD).

3.2.3.2 Skadeståndsskyldighet för ingrediensskador i utomobligatoriska förhållanden

Som tidigare nämnt i avsnitt 3.2.1.3 och 3.2.2.1 ska allmänna skadeståndsrättsliga principer tillämpas vad gäller produktskador om avtalet inte stipulerar påföljder vid kontraktsbrott samt när köprättsliga regler inte är tillämpliga.

Säljaren åläggs i första hand skadeståndsmässigt ansvar för styrkt vållande i enlighet med SkL 2 kap. 1 §. Vad gäller säljarens culpaansvar för produktskador klarlägger Hellner och Radetzki i *Skadeståndsrätt* att "[d]et förutsätts inte att den skadebringande egendomen faktiskt utövat sin effekt på köparens egendom, utan reglerna kan tillämpas även om köparens exempelvis slaktat ned sin kreatursbesättning när det kommit in smittoförande djur i den, utan att avvakta att sjukdomen brutit ut". Beviskravet för vållande torde därutöver vara lågt ställt. Ibland kan det av omständigheterna framgå att vållande av något slag måste ha förekommit, även om det inte kan styrkas vari det består.¹⁴⁴

Vidare kan säljaren ådra sig ett skadeståndsrättsligt ansvar enligt allmänna principer genom en garanti. Garantier gäller vanligen till förmån för köparen personligen, medan det är omtvistligt om de kan gälla till förmån för andra. Vad avser säljares ansvar behöver garantier, som tidigare nämnt, inte vara uttryckliga, enär även ganska allmänna uppgifter har likställts med garantier.¹⁴⁵

Utöver det skadeståndsansvar som säljaren kan åläggas enligt styrkt vållande enligt SkL 2 kap. 1 § och genom garantiåtaganden förs en anmärkningsvärt diskutabel diskussion huruvida säljaren, utanför de fall som nämnts nu, kan åläggas strikt ansvar med stöd av allmänna skadeståndsgrundsatser. Genom denna diskussion aktualiseras frågan ifall PAL kan inverka utanför lagens egentliga tillämpningsområde. Hellner och Radetzki har anfört att "[d]et synes inte finnas tillräckligt skäl att låta PAL medföra ett avbrott i den utveckling mot ett strängare ansvar för säljare som syntes vara på gång före lagens tillkomst. Det viktigaste skälet är att detta synes vara den enda utvägen ... att komma fram till lämpliga principer, vilka inte behöver stödjas på sådana culpa- och garantifiktioner och dylikt som normalt inte godtas i modern rätt."¹⁴⁶ Förvisso ger rättspraxis inte något allmänt stöd för strikt ansvar, men synes inte heller utgöra något hinder mot att införa det.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, s. 300 f.

¹⁴⁵ *ibid.* s. 301 f. Se exempelvis NJA 1968 s. 285, NJA 1983 s. 118, NJA 1985 s. 641, samt NJA 2001 s. 309.

¹⁴⁶ *ibid.* s. 302 f.

¹⁴⁷ *ibid.* s. 303. Se exempelvis NJA 1989 s. 389, i vilket HD tog steget att uttryckligt ålägga rent strikt produktansvar. Avgörandet är dock försiktigt, enär det endast avser personskada orsakad av livsmedel. I betraktande av det sätt på vilket HD karakteriserat tidigare rättspraxis, synes det saknas skäl att dra slutsatser e contrario av rättsfallet. Prejudikatet kan inte utgöra hinder mot att tillämpa rent strikt produktansvar även för andra skadetyper än personskador orsakade av livsmedel.

3.3 Försäkringsrätt

3.3.1 Försäkringsskydd för ingrediensskador i den levererade produkten

3.3.1.1 Försäkringsrättsliga begränsningar avseende ingrediensskador

Ansvarsförsäkringen, utformad på dess grundläggande vis utan tilläggsbestämmelser, omfattar säljarens skadeståndsskyldighet för person- och sakskada samt ekonomisk förlust till följd av en person- eller sakskada vilken är ersättningsbar enligt ansvarsförsäkringens villkor.¹⁴⁸ Vad gäller produkters funktionskador riskerar säljaren, vid leverans av en ingrediens i eller en komponent till en vara som köpare och avtalspart framställer, att ådra sig ett skadeståndsrättsligt ansvar. Om en inträffad skada kan betraktas som en sakskada, exempelvis likt den skada som behandlades i NJA 1996 s. 68 (Flygmotorfallet), omfattas skadeståndsansvaret av grundskyddet i ansvarsförsäkringen. Däremot, är den inträffade skadan att betrakta som ren förmögenhetsskada fordras det ofta ett särskilt skydd genom utvidgning av ansvarsförsäkringen för att skadeståndsansvaret ska vara täckt.¹⁴⁹

Avseende ingrediensskador ligger ansvarsförsäkringens betydelse främst i att skadeståndskrav i inomobligatoriska förhållanden som rör underleveranser inom tillverkningsindustrin täcks. Denna typ av skadeståndskrav har blivit allt vanligare, vilket inneburit att avgränsningen mot vissa typer av förmögenhetsskador i ansvarsförsäkringens grundkonstruktion kommit att framstå som mindre ändamålsenlig.¹⁵⁰ Ullman förklarar att "[d]et utvidgade skyddet för ingrediensskada har för svensk försäkring inneburit att vissa försäkringsgivare tagit steget in i en riskzon som historiskt betraktats med stor skepsis".¹⁵¹

Ansvarsförsäkringen omfattar som nämnt produktskada som utgör person- eller sakskada, men detta försäkringsskydd inskränks genom ett fåtal begränsningar. Den första begränsningen avser säljarens ansvar för utfästelse och garanti. Ansvarsförsäkringens syfte är inte att täcka den speciella riskökning till det strikta ansvar som kan följa av försäljningsrelaterade uttalanden och handlingar som kan uppfattas som garantier eller särskilda utfästelser.¹⁵² Den andra begränsningen har affärsmoraliska inslag, eftersom ansvarsförsäkringen undantar skada genom levererad produkt "om den försäkrade underlåtit att

¹⁴⁸ Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, s. 79.

¹⁴⁹ Bengtsson, Bertil, m.fl., *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, s. 148.

¹⁵⁰ Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, s. 143.

¹⁵¹ *ibid.* s. 144. Ullman tydliggör vidare att för de flesta försäkringsbolagen kvarstår denna skepsis, vilket yttrar sig i att bolagen undviker att försäkra ren förmögenhetsskada härledd från funktionskador.

¹⁵² *ibid.* s. 148. Det kan dock nämnas att ansvarsförsäkringar vanligtvis gäller för det ansvar som säljare åtar sig enligt gällande standardavtal i aktuell bransch.

utföra sedvanliga undersökningar, provningar, eller analyser för att fastställa produktens lämplighet för avsett ändamål och detta medför att fel, brist eller defekt i produkten inte upptäckts”.¹⁵³ Slutligen undantas även skador genom hälsovådliga eller riskfyllda produkter. Ansvarsförsäkringens skydd för produktansvar omfattar inte skada genom produkter som enligt skadeerfarenheter medför en förhöjd risk. Även vissa produkter som vanligtvis är försäkringsbara kan därmed undantas från försäkringsskyddet.¹⁵⁴

3.3.2 Ansvarsförsäkringens begränsningar avseende komponentsskador

3.3.2.1 Undantaget av komponentsskador

I avsnittet ovan, 3.3.1.1, framgår att ansvarsförsäkringens omfattar säljarens skadeståndsskyldighet vad gäller person- och sakskada samt ekonomisk förlust som är en följd av en person- eller sakskada vilken är ersättningsbar enligt villkoren för ansvarsförsäkringens. Denna formulering innebär att ren förmögenhetsskada och allmän förmögenhetsskada till följd av en från försäkringsskyddet utesluten person- eller sakskada inte omfattas av ansvarsförsäkringens skydd.¹⁵⁵ Det ska dock nämnas att bristen på vägledning i såväl försäkringsvillkor som i underliggande rättsregler avseende gränsdragningen mellan begreppen sakskada och ren förmögenhetsskada väsentligt försvårat motiveringen till uteslutningen av de rena förmögenhetsskadorna från ansvarsförsäkringens skydd.¹⁵⁶

Principiellt finns inget som hindrar försäkringsrättsligt täckning av rena förmögenhetsskador. Begreppet ren förmögenhetsskada har däremot en stark anknytning till affärsrisker, vilka brukar hållas utanför ansvarsförsäkringens omfattningsområde.¹⁵⁷

När ansvarsförsäkringens omfattar varken direkt ekonomisk skada som utgör ren förmögenhetsskada eller ekonomisk följdskada till från försäkringsskyddet utesluten skada finns ett behov av kompletterande försäkringsskydd. Behovet är naturligtvis beroende av vilka skador som kan bedömas falla inom respektive utanför ansvarsförsäkringens grundskydd.¹⁵⁸

¹⁵³ Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, s. 148. Ullman klarlägger att detta undantag kan anses spegla en negativ attityd från försäkringsgivarens sida i förhållande till skador som kan förutses inträffa genom att den försäkrade agerar på ett oprofessionellt eller okvalificerat sätt.

¹⁵⁴ *ibid.* s. 149. I standardvillkor brukar således undantag göras för exempelvis skador orsakade av asbest, formaldehyd och PCB. Vissa villkor undantar även skador orsakade av läkemedel (som normalt brukar täckas av en s.k. läkemedelsförsäkring).

¹⁵⁵ *ibid.* s. 79.

¹⁵⁶ *ibid.* s. 143.

¹⁵⁷ *ibid.* s. 110. Undantaget av rena förmögenhetsskador motiveras dessutom av behovet av en avgränsning för ansvarsförsäkringens del gentemot försäkringsskyddet i egendomsförsäkringens.

¹⁵⁸ Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, s. 80. Givetvis uppstår återigen frågan om gränsdragningsproblematiken och det i skaderegleringen återkommande spörsmålet om var gränsen mellan

Detta behov kan uppfyllas genom utvidgning av försäkringsskyddet och ansvarsbegränsningar i avtal.¹⁵⁹

Nämnvärt är att vissa ansvarsförsäkringar redan har allmänna försäkringsvillkor som, i jämförelse med marknadens andra basförsäkringar, ger ett längre gående skydd vad gäller ren förmögenhetsskada. Därför är det av betydelse att, när ett utvidgat skydd övervägs, en noggrann analys av skyddet i de allmänna villkoren genomförs. Det kompletterande skyddet för ren förmögenhetsskada är, enligt Ullman, ”särskilt betydelsefullt för skadeståndsansvar i avtalsförhållande där ett fel i levererad vara ... föranleder skadeståndsanspråk avseende ren förmögenhetsskada”. Avsikten med ett utökat skydd för rena förmögenhetsskador är, bl.a. vad gäller de härledda av komponentskador i produkter, nämligen att fylla den lucka som den allmänna ansvarsförsäkringen har i detta avseende.¹⁶⁰

3.3.3 Betydelsen för försäkringsskyddet huruvida en skada är en skadeståndsrättslig sakskada eller en skada som ryms i ett köprättsligt felansvar

I avsnitt 3.2.2.2 belystes gränsdragningsproblematiken avseende begreppet sakskada och säljarens köprättsliga felansvar. Förluster som uppkommer med anledning av att varan skadas kan betraktas som rena förmögenhetsskador, medan förluster som uppstår som en följd av skada på annat än den sålda varan utgör ”annan kostnad till följd av skadan”, som enligt SkL 5 kap. 7 § omfattas av ett skadestånd avseende sakskada.¹⁶¹ Gränsdragningen är intressant, eftersom företagsförsäkringen omfattar normalt endast sakskada men kan utvidgas att inrymma även ren förmögenhetsskada vid ansvar i inomobligatoriska förhållanden. Ett utvidgat skydd för ren förmögenhetsskada kan ifrågasättas, eller t.o.m. äventyras, om det hävdas att skadeståndsskyldigheten enligt KöpL som tilläggskyddet avser att täcka ryms i det skydd som ansvarsförsäkringen ger utan tillägg. Vid åberopande av försäkringsvillkoren är det därför angeläget att, vid tillämpning av köprättsliga ersättningsregler, göra en klar åtskillnad mellan sakskada i skadeståndsrättslig mening och fel i köprättslig mening.¹⁶² Ullman förklarar att ”ansvarsförsäkringens undantag för skada på levererad egendom kan ses som överflödigt eller

sakskada och ren förmögenhetsskada går när behovet av tilläggskydd för ren förmögenhetsskada i ansvarsförsäkringen diskuteras.

¹⁵⁹ Bengtsson, Bertil, m.fl., *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, s. 147.

¹⁶⁰ *ibid.* Ullman belyser även följande: ”Tanken är däremot inte att ge skydd för skadeståndsansvar som kan uppkomma i andra slag av avtal såsom hyres- och leasingavtal, anställningsavtal, avtal om immateriella tjänster och om rådgivning”.

¹⁶¹ Skillnaden ligger i att köparen, ifråga om den sålda varan, hävdar sin rätt till en felfri vara och därför inte är något skadeståndsanspråk i sig utan snarare ett krav på fullgörande.

¹⁶² Ullman, Harald, *Skadebegreppets gränzoner*, s. 41 f.

onödigt eftersom andra ersättningskrav än sådana som avser skadestånd inte omfattas av ansvarsförsäkringen”.¹⁶³

Av naturliga skäl går det inte att undvika de olika skadeståndsrättsliga begreppen när skadereglering som berör ansvarsförsäkringen aktualiseras. Ullman har dock gett förslag till hur gränsdragningsproblematiken kan lösas genom att bl.a. förklara att ”[d]äremot kan ansvarsförsäkringarna ges en sådan utformning att försäkringsskyddet inte är så nära kopplat till tillämpningen av dessa begreppet, särskilt begreppet sakskada”. Ett byte av riskavvägningsmetod till att nyttja noggrant formulerade omfattningsbestämmelser för precisering av försäkringsskyddet anses av Ullman förmånligt, likaså bör undantag göras av de risker som inte önskas försäkras istället för kategorisk uteslutning av rena förmögenhetsskador i ansvarsförsäkringen.¹⁶⁴

¹⁶³ Ullman, Harald, *Skadebegreppets* gränzoner, s. 42. Ullman förklarar vidare att undantaget dock kan finnas kvar av pedagogiska skäl eftersom ”...det får anses mer effektivt för en skadereglerare att hänvisa till ett undantag i villkoren än att förklara för en försäkringstagare eller en skadelidande vad som skiljer fullgörandeansvar från skadeståndsansvar”.

¹⁶⁴ *ibid.* s. 43. Ullman anser att ”[m]an bör således behandla de rena förmögenhetsskadorna på samma sätt som sakskadorna, d.v.s. försäkra alla de risker som inte är undantagna. Motsvarande resonemang gäller försäkringar som täcker rena förmögenhetsskador men utesluter sakskador.”

4. Svensk domstolspraxis för produkters funktionsskador

4.1 Inledande kommentarer

Kommersiella konflikter avseende produkters funktionsskador har prövats inom det svenska domstolsväsendet vid flertalet tillfällen. I detta kapitel avses en kort genomgång av olika rättsliga processer göras för ingrediens- och komponentsskador. Det mest framstående fallet är NJA 1996 s. 68, vilket betydelse för IOK-skador är stor, både vad gäller innebörden av det skadeståndsrättsliga sakskadebegreppet och funktionsskadeprincipen. Även Svea hovrätts mål nr T 3184–01, dom meddelad 26 oktober 2001, ämnas presenteras, enär detta fall klart belyste gränsdragningen mellan ingrediens- och komponentsskador.

4.2 NJA 1996 s. 68

Handelsbolaget Elof Hansson (E.H.) bedrev en omfattande grossistverksamhet, vilken bl.a. inrymde försäljning av högkvalitativa metallprodukter. Under år 1991 sålde E.H. ett parti smidda flänsämnen (hädanefter benämnda A) till Volvo Flygmotor AB (V.F.). Produkterna A var ämnade att inneha ett antal kvalitetsegenskaper, bl.a. ifråga om kornighet, för att svetsas fast, av V.F., i en större komponent (B). När A och B svetsats samman uppstod en ny produkt (C). Slutprodukt C var efter sammansvetsningen avsedd att levereras till en amerikansk flygmotortillverkare, Garrett, för inmontering i flygplansmotorer. Slutproduktens funktion var att kapsla in högtryckskompressorn, turbinen och brännkammaren i motorn.

Emellertid framkom det att A inte uppfyllde de av V.F. uppställda kvalitetskraven för produktens kornighet, med följd att slutprodukt C var obrukbar för avsett ändamål.¹⁶⁵ Ca 200 enheter av produkt C hade redan levererats till Garrett och monterats in i flygmotorer. Dessa motorer kunde dock användas utan någon omedelbar fara för flygsäkerheten, men en noggrannare löpande kontroll erfordrades för att upptäcka eventuella utmattningsskador i flygmotorerna. Innan ytterligare leverans lyckades V.F. avlägsna produkt A från 135 enheter och ersätta med nya enheter, från utomstående leverantör, som uppfyllde kvalitetskraven. Därutöver fanns 22 enheter av C från vilka det inte var möjligt att avlägsna produkt A. Dessa 22 enheter kasserades. E.H. nödgades utge ett omfattande skadestånd till V.F. i ersättning för de enheter som kasserats, varefter E.H. begärde att deras ansvarsförsäkring hos Skandia skulle täcka skadeståndet. Skandia avböjde förfrågan med hänvisning till att skadefallet var att anse

¹⁶⁵ Efter ändring i tillverkningsprocessen var kornstorleken för stor, med resultatet att C:s förmåga att stå emot utmattningsskador var lägre än den V.F. utfäst mot Garrett. Livslängden för C befarades därför vara kortare än beräknat.

som en ren förmögenhetsskada, vilken enligt försäkringsvillkoren inte omfattades av försäkringsskyddet.¹⁶⁶ E.H. väckte talan mot Skandia vid Stockholms TR för att få saken prövad.¹⁶⁷

HD inledde sin utläggning med att utreda vad som avses med begreppet sakskada eftersom detta inte framgick av försäkringsvillkoren, och ansåg att begreppet sakskada i försäkringsvillkoren ska ges samma innebörd som i SkL och dess förarbeten. Följaktligen förklarade HD att med sakskada ska förstås en ”genom fysiska medel direkt tillfogad skada på fysiska föremål”.¹⁶⁸ HD tydliggjorde att i försäkringsbolagens praxis har sakskada även kommit att betyda fysisk försämring av egendom, vilket HD också lagt vikt vid tidigare.¹⁶⁹ Benägenheten att fästa vikt vid skadans fysiska natur har dock blivit hårt kritiserad i doktrin, som ”förordat att prövningen om sakskada inträffat skall ske mera med hänsyn till om den försäkrade egendomen fått en försämrad funktion eller ej”.¹⁷⁰

Domstolens utläggning fortsatte genom förklaringen att vissa köprättsliga aspekter, som kan anläggas på framförallt IOK-skador, är av betydelse för begreppsbestämningen. HD belyste att ”[d]et är en grundläggande princip, att en sakskadeförsäkring inte omfattar sådana skador som består i att försålt gods inte uppfyller avtalade kvalitetskrav, utan att dessa skall bedömas enligt köprättsliga regler om fel i varan”. Produktskador utesluts däremot, som tidigare nämnt i avsnitt 3.2.2.1, från säljarens köprättsliga ansvar, när KöpL 67 § stipulerar att skadestånd enligt lagen inte omfattar ersättning för förlust som köparen tillfogats genom ”skada på annat än den sålda varan”. HD förklarade att dessa skador istället ska ersättas enligt PAL.¹⁷¹ Enligt HD innebär bestämmelserna i PAL att köpare fortfarande på köprättsliga grunder kan kräva ersättning för ren förmögenhetsskada som uppkommer t.ex. när köparens egendom inte kan användas på avsett vis, och ”ett snävt

¹⁶⁶ Det i målet aktuella försäkringsvillkoret lyder enligt följande: ”5.11 PERSON- OCH SAKSKADA – Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för person- och sakskada. Förmögenhetsskada som inte är en följd av enligt detta villkor ersättningsbar person- eller sakskada ersätts endast i den omfattning som framgår av 5.12.”. Undantaget i villkor 5.12 avsåg ekonomiska och ideella skador uppkomna i samband med dataregisteransvar, och var således inte tillämpligt för den i målet aktuella skadan.

¹⁶⁷ Stockholms TR hänsköt följande fråga till HD, i enlighet med rättegångsbalk (1942:740) 56 kap. 13 §: ”Ansvarsförsäkringen omfattar enligt villkoren (se 5.11) skadeståndsskyldighet för person- och sakskada. Är den skada för vilken handelsbolaget begär ersättning av försäkringsbolaget att anse som en sakskada i försäkringsavtalets mening?”.

¹⁶⁸ Som tidigare nämnt i avsnitt 2.3.2 framgår innebörden av begreppet sakskada i prop. 1972:5 s. 579.

¹⁶⁹ HD hänvisar exempelvis till NJA 1990 s. 80.

¹⁷⁰ Doktrinen HD refererar till är bl.a. Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada*, 1987, s. 153 ff. och Kleineman, Jan, *Begreppsbyggnaden och den skadeståndsrättsliga analysen*, Juridisk Tidskrift, 1993–94, s. 727 ff.

¹⁷¹ Denna slutsats är, enligt mig, väldigt märklig. PAL omfattar inte, som nämnt i avsnitt 2.2, kommersiellt produktansvar för sakskador i en näringsidkarrelation, utan lagens avsedda skyddsområde är sakskador uppkomna på konsumentegendom.

sakskadebegrepp ger därför ett vidare utrymme för köprättsligt grundade anspråk på ersättning för ren förmögenhetsskada och vice versa”.

HD:s redogörelse fortsatte därefter enligt följande: ”[e]tt sakskadebegrepp som skall täcka skadeståndslagens och produktansvarslagens vida tillämpningsområden måste utformas så att hänsyn kan tas till omständigheterna i det särskilda fallet. Den kritik som har riktats mot att låta svaret på frågan om sakskada inträffat helt eller nästan bero på om en fysisk förändring av egendomen skett framstår som befogad. Vid bedömningen bör hänsyn också kunna tas till att den ifrågavarande egendomen försämrats genom att dess funktion förlorats eller blivit nedsatt i icke obetydlig grad”.

Avslutningsvis framförde HD rörande de 22 kasserade enheter, vilka tvisten gällde, att ”[d]et måste förstås så att flygplanstillverkaren bedömt de felaktiga kapslarna som otjänliga för sitt ändamål främst med hänsyn till den förkortade livslängden och de förhöjda tillsyns- och underhållskostnaderna. Kapslarna måste därför anses ha en så nedsatt funktion att sakskada föreligger.” HD ansåg därmed den skada, för vilken E.H. begärde ersättning från Skandia, som sakskada i försäkringsavtalets mening, och biföll den talan E.H. fört.

Av HD:s dom kan slutsatsen dras att innebörden av sakskadebegreppet är av största vikt för om säljaren är skadeståndsskyldig enligt KöpL när en skada inträffat på annat än den sålda varan. Ullman förklarar att ett utvidgat sakskadebegrepp har resulterat i ett begränsat felansvar enligt KöpL för säljaren, eftersom ”[d]en av HD fastställda innebörden av begreppet sakskada i det i målet aktuella avseendet har enligt försäkringsbolagens gemensamma erfarenheter från skaderegleringen av ansvarsskador efter domen uppfattats som en allmän utvidgning av begreppet sakskada. Domen har således fått till följd att säljares felansvar enligt 40 § köplagen begränsats i samma mån som sakskadebegreppet vidgats vilket i sin tur medfört att en säljares möjligheter att utnyttja ansvarsförsäkringen ökats.”¹⁷²

Vidare kan funktionsskadeprincipen, d.v.s. att beaktande ska tas till huruvida den föreliggande egendomens funktions förlorats eller blivit nedsatt i icke obetydlig grad, ifrågasättas avseende hur väl den kan tillämpas på övriga typer av ingrediensskador. Ullman uttrycker en tveksam inställning till funktionsskadeprincipens tillämpning för övriga ingrediensskadetyper genom att anföra att endast vid förädlingsfall torde sakskador likt den i Flygmotorfallet uppstå, medan en gemenskap mellan skadetyper i Flygmotorfallet och informations- och djur- och växtfall lär vara svår att finna. Det ska dock nämnas att Ullman

¹⁷² Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, s. 53.

tillägger att "[r]ättsfallet verkar ändå ha fått stort genomslag på försäkringsbolagens skadereglering av ingrediens- och komponentskador".¹⁷³

4.3 Svea hovrätt – mål nr T 3184–01

Hettich Skandinaviska AB (Hettich), ett företag som sålde tillbehör till möbler, träffade överenskommelse med Bache Möbel A/S (Bache) den 10 januari 2000 om att Hettich, till Bache, skulle leverera gångjärnsbeslag. Vid beställningen uppgav Bache fel varunummer och följaktligen levererades fel beslag till Bache i början av februari 2000. Beslagens felaktighet, d.v.s. att de inte passade, upptäcktes först efter att beslagen monterats fast på skåp och skåpluckor. Bache krävde skadestånd enligt KöpL 40 § för den arbetstid som erfordrats för att byta ut beslagen. I september 2000 ingick Hettich och Bache ett förlikningsavtal, enligt vilket Hettich åtog sig att till Bache betala 37 336 NOK. Hettich hade för perioden 1 januari 2000 – 1 januari 2001 tecknat en kombinerad företagsförsäkring hos Försäkringsaktiebolaget Svenska Brand (Svenska Brand). Tvist uppkom därefter mellan Hettich och Svenska Brand huruvida företagsförsäkringens skyddsområde inbegrep den ersättning Hettich erlagt enligt förlikningsavtalet med Bache.

Frågan prövades initialt av Stockholms tingsrätt i mål nr T 14992–00, vari tingsrätten konstaterade att allmänna skadeståndsrättsliga principer inte ger något stöd till uppfattningen att den i målet aktuella skadan är att betrakta som sakskada. Stockholms tingsrätt angav vidare att "[s]kadan är istället att betrakta som en ren förmögenhetsskada för vilken ersättning inte utgår enligt villkoren för företagsförsäkringen".¹⁷⁴ Yrkandet fört av Hettich, att förplikta Svenska Brand att till Hettich utge 37 336 NOK, ogillades.

Hettich överklagade Stockholms tingsrätts beslut för prövning i Svea hovrätt, vilken inledningsvis fastslog att vid det fall den i målet aktuella skadan bedöms som ren förmögenhetsskada åläggs ingen ersättningskyldighet för Svenska Brand. Vid prövningen huruvida sakskada eller ren förmögenhetsskada förelåg hänvisade Hettich till NJA 1996 s. 68, i vilket, som bekant, en felaktig fläns sammansvetsad med en annan beståndsdel till en kapsel ansågs ha förorsakat en sakskada. Svea hovrätt yttrade att "[d]e omständigheter som föreligger

¹⁷³ Ullman förklarar angående informationsfallen att framställningskostnaden är att anse som onyttig (d.v.s. ska behandlas som ren förmögenhetsskada). Se vidare Bengtsson, Bertil, m.fl., *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, s. 94 f.

¹⁷⁴ Det i målet aktuella försäkringsvillkoret lyder enligt följande: "4.11 Person- och sakskada – Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för person- och sakskada samt förmögenhetsskada som är en direkt följd av sådan ersättningsbar skada och som drabbar samma skadelidande. *Ren förmögenhetsskada** ersätts endast i den omfattning som framgår av punkt 4.13". Punkt 4.13 avsåg endast skadeståndsskyldighet vid ekonomisk och ideell skada vid dataregisteransvar, och var således inte tillämplig för den i målet aktuella frågan.

i rättsfallet skiljer sig dock från dem i det nu aktuella målet där det yrkade beloppet motsvaras av den arbetskostnad som Bache Möbel A/S haft för att montera nya gångjärnsbeslag på skåpen i stället för de beslag som Hettich ursprungligen levererat”. Svea hovrätt anförde att varken de slutsatser som kan dras av Flygmotorfallet eller vad som övrigt framkommit i målet ger stöd för att skadan ska bedömas som sakskada. Hovrätten fann, likt Stockholms ringsrätt, att den aktuella skadan är att betrakta som en ren förmögenhetsskada för vilken ersättning inte utgår enligt villkoren i företagsförsäkringen.

Skadeståndskravet riktat mot Hettich avseende de åsamkade utbyteskostnaderna bedömdes således avse ren förmögenhetsskada och inte sakskada. Ullman har uttalat sig om hovrättsdomens utfall genom att anföra att ”[a]v betydelse härvid var sannolikt att köparen av beslagen drabbats av en komponentskada, dvs. en skada där komponenten kunnat bytas ut, och inte, som i Flygmotorfallet, en ingrediensskada, dvs. en varaktig – och i vart fall i praktiska termer – oskiljaktig förening mellan felaktig och felfri egendom”. Ullman fortsätter därefter genom att fastslå att utbytbarheten av de felaktiga beståndsdelarna resulterade i att kassation av skåpen aldrig erfordrades.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Ullman, Harald, *Skadebegreppets gränzoner*, s. 42.

5. Försäkringsbolags villkor och synpunkter

5.1 Inledande kommentarer

Avsikten med de intervjuer som genomförts är främst att klargöra hur nuvarande relevanta försäkringsvillkor är utformade och vilken syn bolagen har på begreppet sakskada och funktionsskadeprincipen. De personer som intervjuades var Christina Wiklund och Anders Beijer från If, Peter Öhrn från Länsförsäkringar (LF) samt Annika Thyrén från Trygg-Hansa.¹⁷⁶

5.2 If

I den standardansvarsförsäkring If erbjuder, *Global ansvarsförsäkring – Allmänna villkor GLI 1:5*, ersätts skadeståndsanspråk härledd av person- och sakskada enligt nationell skadeståndsrätt och försäkrade avtal, i enlighet med ansvarsförsäkringens villkor 4.1 1 st. 1 mening. Villkoret har följande lydelse:

4.1 Omfattning

Försäkringen gäller för skadeståndsanspråk enligt tillämplig nationell skadeståndsrätt eller enligt *Försäkrade avtal* för *Personskada* och sakskada samt för förmögenhetsskada som är en följd av enligt detta villkor ersättningsbar person- eller sakskada.

If erbjuder därutöver ett tilläggsskydd för ingrediens- och komponentsskador genom deras *Särskilt villkor IOK 12:1*. Med ändring av standardutformningen på den ansvarsförsäkring If tillhandahåller gäller ett utökat skydd för förmögenhetsskador enligt följande:

4.1 Omfattning

Försäkringen gäller för förmögenhetsskada som består i direkt kostnad eller förlust som beror på att den skadelidandes egendom

- förenats med
- bearbetats eller förädlats av eller
- mottagit information från

en felaktig *Levererad produkt*.

Försäkringen omfattar i detta fall de kostnader som uppstår på grund av att den skadelidandes egendom blivit dyrare att framställa, minskar i värde eller inte kan användas för sitt avsedda ändamål. Sådana kostnader likställs härvid med kostnader på grund av en sakskada som omfattas av försäkringen.

¹⁷⁶ Även Charlotte Gydmer från Zurich tillfrågades om att medverka, men valde att avböja med hänvisning till att Zurich inte längre deltar i villkorsjämförelser.

Vad gäller IOK-skador är således villkor IOK 12:1 aktuellt om funktionsskador i produkter uppstår, och enligt If är villkoret väldigt väl anpassat till företagsverksamheter eftersom det väldigt sällan uppkommer några praktiska problem vid hanteringen av dessa skadetyper. If förklarar att de naturligtvis följer utvecklingen inom rättspraxis väldigt noga, och vid det fall att någon nyare praxis än Flygmotorfallet skulle framkomma uppstår givetvis ett behov av att se över nuvarande rutiner och försäkringsvillkor.

If:s uppfattning är att funktionsskadepincipen generellt är tillämplig även vad gäller förenings-, informations- och djur- och växtfallen men påpekar att det finns en oerhörd mängd olika potentiella scenarion som kan uppstå, vilket ofrånkomligen leder till att en bedömning av varje enskilt inträffat fall är erforderlig.

If framhäver att ansvarsförsäkringen spelar en väldigt stor roll i skaderegleringen avseende IOK-skador, eftersom If:s ansvarsförsäkring erbjuder skydd för dessa skador oavsett om eventuellt skadeståndsanspråk grundas på köprättsliga grunder eller allmänna skadeståndsrättsliga principer, vilket utesluter problemet kring bedömningsfrågan huruvida eventuella följdskador ska inkluderas i ersättningsbeloppet. Ur en praktisk synvinkel anser If att nuvarande hanteringssystematik av ingrediens- och komponentskadorna är väldigt förmånlig, dels eftersom den ofta komplicerade frågan att bedöma vad som utgör indirekta skador enligt köprättens bestämmelser eliminerats, och dels eftersom If har valt att erbjuda försäkringsskydd för även de skadeståndsanspråk som riktas mot uppkomna komponentskador.¹⁷⁷

Beträffande eventuella trender hos uppkomna IOK-skador lyfter If fram att det är vanligare att producenter använder underleverantörer i större utsträckning än vad det var förr. Exempelvis är det inte ovanligt numera att försäljaren av slutprodukten endast köper in de olika ingredienserna för att därefter sätta ihop slutprodukten. Angående specifika skadetyper förklarar If att vid flertalet tillfällen inom livsmedelsbranschen har producenter köpt in någon allergent vilken inte är ämnad att ingå i slutprodukten, exempelvis nötter. Den stora kostnad som uppstår i dessa fall är främst återkallningskostnader.¹⁷⁸

¹⁷⁷ If anger att de olika bestämmelserna, d.v.s. de köprättsliga och de allmänna skadeståndsrättsliga, avseende IOK-skador är olika i sin uppbyggnad och beroende på den exponering kundernas verksamheter har kan det variera angående vilken bestämmelsegrund som är mest gynnsam. Att nuvarande villkorsutformning omfattar både ingrediens- och komponentskador är ur denna synvinkel väldigt önskvärt, enligt If.

¹⁷⁸ If anger att det inte heller är ovanligt att det inom livsmedelsbranschen förekommer fel i etiketteringen av slutprodukten, ofta genom att eventuell allergent inte framgår. Vanligtvis är en allergent inte hälsovadlig för den absoluta majoriteten av befolkningen. Vid fall att en allergent, exempelvis viss typ av nöt, finns i en slutprodukt måste det framgå av slutproduktens etikett att det kan finnas spår av nöter, eftersom nötallergiker annars kan tänkas ovetande inta nämnd allergent.

5.3 Länsförsäkringar

LF har ingen specifik reglering av ingrediensskador, och i villkor C 11.01 i deras kombinerade företagsförsäkring V 065:14 anges att försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för sakskada till följd av allmänna skadeståndsrättsliga regler. Villkoret lyder enligt följande:

11.1 Person- och sakskada

Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för person- och sakskada samt förmögenhetsskada till följd av sådan ersättningsbar skada enligt

- allmänna skadeståndsrättsliga regler
- allmänna bestämmelser utgivna av branschorganisation inom den försäkrades verksamhetsområde, när dessa avtalats
- sedvanligt kontrakt med SJ eller annan järnvägsförvaltning för skada genom rullande materiel, överskriden lastprofil, trafik på stickspår eller användande av obevakad järnvägsövergång
- sedvanligt kontrakt med strömleverantör där den försäkrade övertagit ansvar enligt ellagen
- sedvanligt nyttjanderättsavtal med fastighetsägare avseende övertaget fastighetsägaransvar.

Om denna försäkring gör undantag för sak- eller personskada gäller denna försäkring inte heller för förmögenhetsskada till följd av den undantagna skadan.

Som kan tydas i villkoren anger LF inget särskilt om IOK-skador, vilket innebär att försäkringen gäller för IOK-skador när kriterierna för sakskada är uppfyllda. Enligt LF är det omdiskuterat om när sakskada ska anses föreligga, men bolagets inställning är att en grundläggande förutsättning för sakskada är att felavhjälpande inte är möjligt. För att exemplifiera anknyter LF till Flygmotorfallet, i vilket LF bestämt menar att det var avgörande för HD:s bedömning att de defekta flänsämnena var fast förenade med den felfria egendomen, och att felavhjälpande därmed inte var genomförbart.¹⁷⁹ LF menar således att ingrediensskada föreligger när en ingrediens blivit en oskiljbar del av annan egendom, och om en defekt komponent kan avskiljas från den felfria egendomen, utan att det krävs förstörande av denna, utgör detta en fråga om avhjälpande av köprättsligt fel.

Avseende funktionsskadeprincipens tillämplighet på övriga ingrediensskadetyper än de av föreningskaraktär menar LF att efter Flygmotorfallet är ett funktionalistiskt sakskadebegrepp accepterat av nästintill hela försäkringsbranschen, åtminstone är det inom LF

¹⁷⁹ Enligt LF är det olyckligt att det inte står uttryckligen i NJA-referatet att ett felavhjälpande inte var möjligt. Det står visserligen att flänsämnena svetsas ihop med annan egendom, och att slutprodukterna, kapslarna, kasserades. LF menar att ”Volvo Flygmotor hade förstås inte kasserat kapslarna om det hade varit möjligt (eller ekonomiskt rationellt åtminstone) att avhjälpa felen...”.

inte kontroversiellt att sakskada kan föreligga redan när egendom, p.g.a. oskiljbar förening med felaktig egendom, erhållit en nedsatt funktion. Vad gäller förädlingsfallen hänvisar LF till att man måste beakta om det föreligger identitet mellan den beståndsdel som utgör den köpta varan och slutprodukten. Om den köpta varan utgör den helt dominerande delen av slutprodukten kan sådan identitet oftast anses föreligga. I detta fall menar LF att förädlingsfallen ofta måste ses som rena förmögenhetsskador, varför säljarens ansvar ryms inom det köprättsliga ansvaret. Detsamma gäller för djur- och växtfallen samt informationsfallen. Angående de förstnämnda utgör dessa skador ofta produktionsbortfall, medan informationsfallen ofta utgör utbyteskostnader, m.m.

Inträffandetidpunkten är för LF avgörande huruvida skadeståndskravet ska omfattas av ansvarsförsäkringens skydd. LF förklarar att sakskadan inträffar så länge skadeförloppet pågår och vid ingrediensskada inträffar skadan sannolikt när sammanblandningen sker, vilket rimligen bör vara en isolerad tidpunkt.¹⁸⁰ Komponentsskador anses inträffa när ”de förmögenhetspåverkande omständigheterna uppkommer”, vilket fastslogs i NJA 2017 s. 237. Vid komponentsskador torde skadan således inträffa när den felaktiga komponenten monteras i felfri egendom, d.v.s. inte när kostnaden för avhjälpandet av felet uppkommer.

5.4 Trygg-Hansa

Trygg-Hansa har i deras ansvarsvillkor 130:7 punkt 3.7.1.5 valt att uttryckligen nämna att ansvarsförsäkringen omfattar både skadeståndsskyldighet för sakskada respektive ren förmögenhetsskada härledd från ingrediens- respektive komponentsskada. Villkoret har följande lydelse:

3.7.1.5. Ingrediens- och komponentsskada

Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet för sakskada eller *ren förmögenhetsskada* som beror på att egendom

- med vilken *levererad produkt* förenats (genom exempelvis sammanfogning, sammansmältning, blandning, pressning, applicering, ytbehandling eller emballering)
- som – efter bearbetning eller förädling eller annan användning av *levererad produkt* – helt eller till en del består av denna produkt
- som är djur eller växter, efter förbrukning av *levererad produkt*

¹⁸⁰ LF framhäver dock möjligheten att vid ingrediensskador kan skadeförloppet pågå under en lång tid, exempelvis om ett företag vid löpande produktion under flera månaders tid blandar en giftig ingrediens i ett livsmedel som tillverkas i fabrik.

- som är informationsbärare (såsom trycksaker eller datamedia) efter överföring av information från *levererad produkt*

skadas eller försämras, blir dyrare att bearbeta eller framställa, minskar i värde eller – helt eller delvis – inte kan användas för sitt avsedda ändamål.

Trygg-Hansa valde att införa denna klara omfattningsbestämmelse 1 januari 2018, med avsikt att förtydliga att ansvarsförsäkringens skyddsområde innefattar ingrediens- och komponentskador, vilka sedan tidigare reglerades som sakskador. Trygg-Hansa är givetvis väldigt måna om att deras ansvarsvillkor avseende person- och sakskada följer rättsutvecklingen beträffande vad som innefattas i dessa begrepp, och Flygmotorfallet resulterade i att Trygg-Hansa sedan detta avgörande reglerat ingrediens- och komponentskadorna som sakskador och inom ramen för bolagets standardutformning av ansvarsvillkoren. Den utvidgning i villkoret som görs för ren förmögenhetsskada leder följaktligen till att vissa skador som tidigare ansågs omfattas av ett köprättsligt felansvar nu ingår i den vanliga ansvarsförsäkringen.

Sista meningen i 3.7.1.5 innebär att villkoret är utvidgat med följderna av funktionsskadeprincipen tillämpas även vad gäller förädlings-, informations- samt djur- och växtfall.¹⁸¹ Den skadetyper som Trygg-Hansa anser svårast att bedöma är djur- och växtfallen, enär den påverkade funktionen i dessa typer av fall inte alltid framstår som självklar.

¹⁸¹ Trygg-Hansa nämner att ”våra utländska kolleger tyckte att det var en väldigt konstig princip”, tyvärr utan att närmare precisera varför.

6. Analys

6.1 Inledande kommentarer

I detta analysavsnitt ämnar jag diskutera fyra framstående, och för mig mest väsentliga, frågeställningar vad gäller produkters funktionsskador. Avsnittet inleds med en diskussion kring vilken betydelse sakskadebegreppet har för köparens ersättningsmöjligheter, följt av en överläggning om huruvida funktionsskadeprincipen från Flygmotorfallet är tillämplig på övriga ingrediensskador än de av föreningskaraktär. Därefter diskuteras komponentskador ur ett praktiskt och ekonomiskt skadehanteringsperspektiv. Den avslutande frågeställningen i analysavsnittet består av mina egna överläggningar och resonemang angående de villkor och synpunkter försäkringsbolagen har avseende ingrediens- och komponentskador.

6.2 Sakskadebegreppets relevans för köparens ersättningsmöjligheter

Tidigare i uppsatsen, under rubrik 3.2.2.2, tydliggjordes att KöpL 67 § 1 st. 2 mening stipulerar att säljarens skadeståndsansvar inte omfattar förlust som köparen tillfogas ”genom skada på annat än den sålda varan”, vilket innebär en uteslutning av ingrediensskador som utgör sakskador från säljarens köprättsliga ansvar. Sakskadebegreppets innebörd är således av högsta relevans för en köparens ersättningsmöjligheter. I NJA 1996 s. 68 (Flygmotorfallet) utvidgades sakskadebegreppet till att även omfatta ingrediensskador, med resultatet att en köpare vars levererade produkt varit behäftad med funktionsskada har erhållit minskade möjligheter att grunda en skadeståndstalan på köprättsliga bestämmelser, medan rättsfallet även resulterade i att ansvarsförsäkringens betydelse för säljaren i motsvarande grad ökat eftersom försäkringsskyddet även kommit att omfatta skadeståndsanspråk härledda av ingrediensskador.

Sett ur en skadedrabbad köparens perspektiv är detta förhållande, enligt min uppfattning, knappast optimalt. Anledningen till denna åsikt är att köparen hamnat i en betydligt värre situation när dennes köprättsliga ersättningsmöjligheter helt försvunnit vad gäller produkters ingrediensskador för att istället behöva grunda skadeståndstalan på allmänna skadeståndsmässiga principer med SkL som grund. För en köpare framstår detta som föga önskvärt, främst med tanke på att köprättens skadeståndsrättsliga bestämmelser är betydligt strängare gentemot säljaren. Visserligen bör beviskravet för culpa, som framförts under rubrik 3.2.3.2, enligt SkL 2 kap. 1 § vara lågt ställt, eftersom det ibland redan av falllets omständigheter kan framgå att vållande av något slag måste ha förekommit utan att det kan styrkas vari vållandet består. Dock är säljarens culpaansvar givetvis inte strikt, utan det åligger alltså köparen att bevisa säljarens culpösa agerande utifrån information som i vissa fall innehas av

säljaren enskilt, något som naturligtvis måste anses negativt i jämförelse med de striktare köprättsliga bestämmelserna.

Ytterligare en aspekt som jag anser talar för att ett minskat köprättsligt ansvar för säljaren inte är önskvärt ur en köparens synvinkel är den problematiska situation som kan uppstå med hänsyn till säljarens garantiåtaganden. Säljaren kan, enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler, bli skadeståndsskyldig i enlighet med ställda garantiåtaganden. Dock ingår inte, som tidigare nämnt i avsnitt 3.3.1.1, eventuell skadeståndsskyldighet med anledning av bristande kvalitet avseende garanterad produkts egenskaper i ansvarsförsäkringens skyddsområde, vilket åsamkar problem för köparen när säljaren inte erhåller något försäkringsskydd utan själv måste bära dessa skadeståndskostnader. Har säljaren inte agerat culpöst vid ställandet av en garanti täcks skadeståndsansvaret inte av ansvarsförsäkringen, vilket väsentligt minskar köparens ersättningsmöjligheter. Har inget uttryckligt garantiåtagande gjorts från säljarens sida och bristfälliga produkter därefter levererats måste köparen, som ovan nämnt, kunna påvisa ett culpöst agerande från säljaren eller kunna påvisa att säljaren, enligt allmänna avtalsrättsliga regler, utfäst att ersätta uppkommen skada på egendom som inte omfattas av köpeavtalet för att kunna erhålla skadeståndsansättning. Denna process, som ett resultat av ett minskat köprättsligt felansvar för säljaren, är ur en köparens perspektiv givetvis inte mer fördelaktig än att kunna grunda ett skadeståndsanspråk på de strängare regler som köprätten uppställer.

Betraktat ur en säljares synvinkel anser jag däremot, av förklarliga skäl, att ett utvidgat sakskadebegrepp är gynnsamt. Säljarens möjligheter att erhålla försäkringsmässigt skydd har ökat, vilket absolut måste anses vara förmånligt. Ansvarsförsäkringen har således, för säljaren, kommit att få inneha en större betydelse, i och med dess skyddsområde även innefattar skadeståndsanspråk härledda av levererade produkters ingrediensskador. Naturligtvis är det fördelaktigt att ansvarsförsäkringen i dess grundform erbjuder skydd mot ingrediensskador, d.v.s. säljarens behov att teckna tilläggsförsäkringar undanröjs, i takt med att dessa funktionsskador blir allt vanligare.

Därutöver anser jag att säljaren åtnjuter en ännu större fördel när dennes köprättsliga felansvar begränsas, med anledning av att en skadelidande köpare nödgas åberopa allmänna skadeståndsrättsliga principer istället för de, för säljaren, striktare köprättsliga reglerna. Att åläggas att framlägga bevis för säljarens culpösa beteende medför ett betydande besvär för köparen, medan säljaren istället endast drar fördel av att köprättens strikta regler inte är tillämpliga. Att ett minskat köprättsligt felansvar som följd av HD:s bedömning i Flygmotorfallet ersätts med, för säljaren, betydligt gynnsammare bestämmelser är ur en försäljares synpunkt givetvis optimalt, medan jag anser det möjligt att ifrågasätta hur väl denna

utgång i Flygmotorfallet överensstämmer med det bakomliggande syftet för KöpL, vilket är att vara en lagstiftning vars bestämmelser erbjuder balanserad riskfördelning mellan parterna i ett kommersiellt förhållande.

Konsekvenserna av HD:s bedömning i Flygmotorfallet avseende begreppet sakskada är följaktligen att köparens möjligheter till ersättning för uppkomna ingrediensskador minskat eftersom de köprättsliga skadeståndsreglerna inte är tillämpliga för att grunda skadeståndsanspråk mot säljare. Denna situation bör vara värre för aktörer likt Volvo Flygmotor, enär de strikta reglerna i KöpL i nuläget inte längre ersätter skador som en levererad produkt orsakar på köparens egendom. De alternativa bestämmelser som köpare har att tillgå är de allmänna skadeståndsrättsliga principerna, vilka som bekant inte är lika stränga gentemot säljare vad gäller produkters ingrediensskador. I HD:s dom ersattes visserligen det skadeståndsanspråk E.H. riktade mot Skandia genom utökningen av ansvarsförsäkringens omfattning till att även inbegripa de uppkomna ingrediensskadorna, men ur ett längre perspektiv överväger självklart den negativa påverkan på köparens möjligheter att åberopa köprättsliga skadeståndsregler den enskilda vinsten för, i detta fall, E.H.¹⁸²

Det är således lätt att dra slutsatsen att sakskadebegreppet har en stor betydelse som är svår att undvika när skadereglering som berör ansvarsförsäkringens omfattande av ingrediensskador aktualiseras. I uppsatsens avsnitt 3.3.3 klarläggs att Ullman anser att en lämplig lösning av gränsdragningsproblematiken rörande sakskadebegreppet utgörs av att ansvarsförsäkringarna ges en sådan utformning att de, vid aktualisering av försäkringsskyddet, inte har en särskilt nära koppling till begreppet sakskada. Denna lösning anser även jag som förmånlig. Noggrant utformade omfattningsbestämmelser i försäkringsvillkoren bidrar till en precisering av försäkringsskyddet, och ansvarsförsäkringen hade genom detta i större omfattning uppnått ändamålsenlighet, samtidigt som den stora tyngd sakskadebegreppet förknippas med mildrats.

¹⁸² Jag vill dock nämna att HD:s dom i Flygmotorfallet endast påverkar näringsidkares och inte konsumenters ersättningsmöjligheter vid uppkommen ingrediensskada, och näringsidkare har oftast större möjligheter att utforma sina kommersiella avtal på ett mer förmånligt vis avseende skadeståndsmässiga påföljder vid inträffad ingrediensskada.

6.3 Funktionsskadeprincipens tillämplighet på övriga ingrediensskadetyper än föreningsfall

Inledningsvis vill jag konstatera att jag finner det svårt att ge ett konkret svar huruvida funktionsskadeprincipen, d.v.s. att beaktande ska tas till huruvida den föreliggande egendomens funktion förlorats eller blivit nedsatt i icke obetydlig grad när skadeståndsskyldigheten för en tillverkare ska bedömas, är att betraktas som allmänt förenlig med alla skadetyper som utgör ingrediensskador, eller om principen snarare är lämpad att tillämpas enbart vad gäller ingrediensskador av föreningskaraktär, vilket som bekant utgjorde den skadetyper som prövades i Flygmotorfallet.

Som förklarar under rubrik 4.2 har Ullman uttryckt en tveksamhet angående funktionsskadeprincipens tillämplighet på övriga ingrediensskadetyper genom att framhålla att endast ingrediensskador av förädlingskaraktär lär utgöra sakskador likt den som prövades i Flygmotorfallet, medan en samhörighet mellan föreningsfallet i det nämnda rättsfallet och djur- och växt- samt informationsfallen är svår att finna. Att ingrediensskador av förenings- och förädlingskaraktär kan utgöra snarlika sakskador för vilka funktionsskadeprincipen kan tillämpas tycker jag inte är särskilt svårt att hålla med om. Redan vid en enkel exemplifiering av de båda skadetyperna framstår detta förhållande, enligt min uppfattning, som relativt klart.

Ponera att följande ingrediensskada av förädlingskaraktär inträffar: plastflaskor, vilka tillverkats med ett plastgranulat som levererats av en underleverantör, förses med kapsyler och etiketter av flasktillverkaren. Emellertid visar sig plastflaskorna vara oanvändbara när det konstaterats att hälsofarliga ämnen funnits i det i tillverkningen använda plastgranulatet. De plastflaskor som försetts med kapsyler och etiketter är därmed otjänliga och kasseras, varigenom tillverkningskostnaderna går förlorade. I detta korta exempel är de likartade omständigheterna mellan ingrediensskador av förenings- och förädlingskaraktär lätta att finna, när en tydlig felaktighet i en bearbetad delprodukt resulterat i en skada i slutprodukten. Den slutgiltiga plastflaskans avsedda funktion är att säkert förvara vätskor, vilket inte är möjligt om flaskan i sig är hälsovådlig. En tillämpning av funktionsskadeprincipen för även förädlingsfall bedömer jag således kunna utgöra en lämplig bedömningsmetod för denna skadetyper, efter att omständigheterna i det särskilda fallet beaktats.

Jag håller i princip med Ullman även vad gäller ingrediensskador av informationskaraktär, men jag tror att logiken kring varför informationsfall utgör ingrediensskador, och därmed sakskador, bättre klargörs av funktionsskadeprincipen. Informationsfallen berör som bekant felaktig information i slutprodukten, med följden att

produktens avsedda användning, d.v.s. att förmedla information på ett korrekt vis, inte kan uppnås.

Anta att följande ingrediensskada av informationskaraktär inträffar: ett resebolag beställer av en tryckproducent ett visst antal broschyrer. Tryckproducenten blandar i tillverkningen samman reseinformation och bilder levererade från en bildfirma, med resultatet att broschyrerna, d.v.s. slutprodukten, inte kan distribueras och därmed måste kasseras med anledning av deras uppenbara obrukbarhet. Ullman anser angående informationsfallen att framställningskostnaden för slutprodukten är att se som onyttig och att någon gemenskap med funktionsskadeprincipen från Flygmotorfallet är svår att finna. Vid en bedömning av det fysiska inslaget av skadans natur finner jag detta resonemang givetvis lätt att hålla med, eftersom någon faktisk fysisk förändring likt den i Flygmotorfallet aldrig inträffat. Vid en prövning av den i exemplet ovan anförda situationen skulle en tillämpning av ett saksksadebegrepp utifrån en fysisk aspekt med all sannolikhet leda till bedömningen att sakskskada överhuvudtaget inte inträffat utan snarare endast att framställningskostnaden för det inträffade informationsfallet är att anse som ren förmögenhetsskada, med konsekvensen att köparens ersättningsmöjligheter påverkas negativt genom att ansvarsförsäkringens omfattning inte inbegriper eventuellt skadeståndsansvar för säljaren.

Vid en första anblick av jämförelsen mellan ingrediensskador av förenings- respektive informationskaraktär kan jag således förstå att det anses problematiskt att finna några gemensamma parametrar utifrån vilka prövningen av funktionsskadeprincipen kan ske, eftersom de båda skadetyperna uppstår och visar sig på två vitt skilda vis. Dock, utifrån en bedömning huruvida slutprodukten försämrats genom förlorad eller nedsatt funktion, istället för att ta övervägande hänsyn till det rent fysiska inslaget i skadan, kan funktionalitetsprincipen vara användbar. Just obrukbarheten av slutprodukten i ett informationsfall förklarar att en funktionsskada, d.v.s. sakskskada, föreligger, även om någon drastisk fysisk förändring likt den i Flygmotorfallet inte finns att skåda. Broschyerna i det ovan framförda exemplet kan inte användas när en felaktig sammansättning av information och bilder skett, och för mig framstår det som naturligt att anse att den avsedda funktionaliteten i slutprodukten förlorats. Att resonera utifrån funktionalitetsprincipen vid prövningen av saksksadebegreppet vid informationsfall bidrar följaktligen med en förståelig grund till varför ingrediensskador av informationskaraktär är att anse som saksksador, vilket innebär att någon överläggning huruvida slutprodukten genomgått någon faktisk fysisk förändring inte behövs fästas lika stor vikt vid.

Djur- och växtfallen är den kategori av ingrediensskada vars kompabilitet med funktionsskadeprincipen jag ställer mig mest tveksam till, men jag tror att resonemanget kring

sakskadebegreppet kan bli något mer logisk angående även djur- respektive växtfallen med en funktionell utgångspunkt.

Förutsätt att följande djurfall inträffar: en hönsuppfödare har mottagit felaktigt hönsfoder från en leverantör. Fodret leder till fjäderfällning hos hönsen, med konsekvensen att värpningen av ägg markant minskar. Via en tillämpning av funktionsskadeprincipen skulle en slutsats, om än krystad, att sakskada föreligger i detta fall kunna dras, eftersom hönsens ”funktion” nedsatts av det felaktiga fodret. Den faktiska skadan som hönsuppfödaren dock drabbats av är ju intäktsbortfall, d.v.s. ren förmögenhetsskada, och jag anser säljarens ansvar vara köprättsligt. Även vad gäller växtfallen bör, med en långsökt slutsats, funktionsskadeprincipen vara tillämpbar, exempelvis när felaktiga gödningsämnen lett till att otjänliga frön använts i tillverkning av bröd, resulterande i dels minskad skördevinst för bonden och dels bröd vars hälsonyttan är lägre än avsedd. Brödets funktion, d.v.s. hälsonyttan, är nedsatt, och ett funktionellt synsätt torde bidra till en logisk argumentation avseende bedömningen av sakskadan.

Jag vill dock framhäva att jag anser att funktionsskadeprincipen i de allra flesta fall inte bör leda till att inträffade djur- och växtfall är att anse som sakskador, eftersom de skador som köparen drabbas av oftast är produktionsbortfall. Åtminstone bör det vid bedömningen vid dessa skador finnas betydande svårigheter att komma till slutsatsen att sakskada föreligger. Vid det fall att bonden i ovan nämnda fall endast drabbats av minskad skördevinst, d.v.s. enbart ett intäktsbortfall, finns det ingen rimlig anledning att tillämpa funktionsskadeprincipen. Därav är det simpelt för mig att återigen påpeka vikten av att hänsyn tas till omständigheterna till varje enskilt fall när eventuell skadeståndsskyldighet för inträffad ingrediensskada ska prövas, således finns det anledning att påstå att ett funktionellt sakskadebegrepp inte erbjuder lösningar till prövningen av varje inträffad funktionsskada i en produkt.

Sammantaget vill jag framhäva att funktionsskadeprincipen är svår att ta ställning till avseende tillämpligheten för de ingrediensskador som inte utgör föreningsfall. Funktionsskadeprincipen kan belysa varför de funktionsskador som utgör sakskador faktiskt är sakskador, men eftersom ingrediensskador ofta uppkommer i mycket komplexa förhållanden är ett generellt förhållningssätt, i min mening, inte något som är möjligt att tillämpa. Därav tycker jag att det resonemang som HD för i Flygmotorfallet kring funktionsskadeprincipen och dess tillämplighet avseende ingrediensskador, d.v.s. att beaktande måste tas till det enskilda fallets omständigheter för att avgöra huruvida den föreliggande egendomens funktion

försämrats eller blivit nedsatt i betydande grad, är rimligt vad gäller bedömningen huruvida sakskada föreligger.

6.4 Komponentskadeaspekten

Som tidigare klarlagt i uppsatsen, under rubrik 2.6.2, innefattar begreppet komponentskada en skada när en levererad felaktig produkt förenats med av köparen tillhörig felfri egendom, men till skillnad från den varaktiga skadekaraktär funnen i ingrediensskador kan den felaktiga komponenten bytas ut. Detta förhållande innebär att den merkostnad förknippad med komponentskador, vilken uppkommer i form av onyttiga tillverknings- och arbetskostnader för köparen, är att bedöma som ren förmögenhetsskada. Svea hovrätts domslut i mål nr T 3184–01 tydliggjorde gränsdragningen mellan komponent- och ingrediensskador, och jag anser att en uppenbar begränsning av Flygmotorfallets räckvidd avseende sakskadebegreppets omfattning är enkel att skåda i den nämnda hovrättsdomen. Likt Ullman bedömer jag den avgörande faktorn för prövningen av skadan i hovrättsdomen vara att ingen oskiljaktig förening mellan felaktig och felfri egendom uppstått genom monteringen av gångjärnsbeslagen, och det förefaller som simpelt att från hovrättsdomen dra slutsatsen att sakskada inte kan bedömas ha uppkommit om köprättsligt avhjälpande utan förstörande ingrepp i de felfria beståndsdelarna genomförts.

Vid det fall att en felaktig komponent i en slutprodukt kan avlägnas från övriga beståndsdelar, ur både ett praktiskt och fysiskt perspektiv, finner jag ingen rimlig anledning att inte bedöma komponentskadan som ren förmögenhetsskada inbegripen i tillverkarens köprättsliga felansvar i enlighet med 67 § KöpL. Det framstår inte heller som långsökt, enligt min mening, att hävda att komponentskador som är möjliga att åtgärda i allmänhet inte bör benämnas som faktiska funktionsskador med hänsyn till att ett korrekt utfört åtgärdande resulterar i att någon funktionell nedsättning av slutproduktens egenskaper inte finns att åskåda. I Svea hovrätts dom åtgärdades slutproduktens felaktighet genom utbyte av gångjärnsbeslagen, och ett resonemang ur en funktionalistisk synvinkel nödgades aldrig föras vid prövningen av skadans natur enär fallets omständigheter inte frambringade någon skälig anledning till en sådan diskussion. Enligt min uppfattning framstår det, angående komponentskador, som föga sannolikt att ett behov att pröva den inträffade skadan ur ett funktionsinriktat perspektiv uppstår, och att generellt inkludera komponentskador i begreppet funktionsskada kan till viss grad framstå som missvisande angående skadans natur.

Skillnaden mellan ingrediens- och komponentsskador, vilken redogjorts för under rubrik 2.6.1.1, är huruvida ett åtskiljande av slutproduktens beståndsdelar är fysiskt möjligt eller ekonomiskt försvarligt att genomföra. Att avgöra om den felaktiga beståndsdelan kan avlägsnas rent fysiskt lär, enligt min uppfattning, inte välla några större problem för varken skadedrabbad eller skadevällande part när en komponentsskada inträffat. Däremot anser jag att en noggrann avvägning bör ske mellan den praktiska möjligheten till ett avlägsnande av en komponent behäftad med fel, samt förstås kostnaderna förknippade därtill, och värdet av att behålla de felfria komponenterna.

Ponera att åtgärdskostnaderna i form av transport, arbetstid o.d. ackumulerat överstiger den ekonomiska förtjänst härledd från återanvändandet av de felfria beståndsdelarna. Min uppfattning är att det absolut inte är otänkbart att det vid omfattande komponentsskada, betraktat ur en ekonomisk aspekt, ofta sker kassering av slutprodukten i sin helhet, trots att andra lösningar rent teoretiskt är möjliga. Jag vill bestämt framhäva att kassering vid komponentsskada inte bör vara ett argument för att sakskada föreligger i slutprodukten, utan den skada som drabbat köparen är fortfarande att anse som ren förmögenhetsskada. Vid inträffad komponentsskada finns möjligheten att åtgärda skadan, d.v.s. att kräva att säljaren fullgör sitt köprättsliga felansvar, och köparens eventuella beslut att kassera resterande felfria beståndsdelar tillsammans med den felaktiga bör inte leda till slutsatsen att sakskada inträffat.

6.5 Analys av försäkringsbolagens villkor och synpunkter

Något som för mig är utmärkande efter de intervjuer jag genomfört är det tillägg till ansvarsförsäkringen avseende IOK-skador som If erbjuder. Jag förstår att If, ur ett praktiskt perspektiv, inte stöter på några nämnvärda problem vid handläggningen av dessa skador, eftersom ansvarsförsäkringstagarna som väljer detta tillägg erhåller skydd mot eventuella skadeståndsanspråk som grundas i köprätten samtidigt som de anspråk som grundas på allmänna skadeståndsrättsliga principer täcks. Att If inte behöver ta ställning till huruvida skadeståndsanspråket är köprättsligt eller inte är såklart fördelaktigt för både If själva samt deras försäkringstagare, i och med att den ofta komplicerade frågan om vad som utgör indirekta kostnader undviks. Istället kan If i sin skadereglering arbeta effektivare vid värderingen av vilka skadeärenden som innefattas av ansvarsförsäkringens skydd samtidigt som förutsebarheten för försäkringstagarna är ökad när även rena förmögenhetsskador täcks, vilket innebär att samtliga skadeståndsanspråk härledda av skador som en av försäkringstagaren levererad produkt orsakat på köparens egendom omfattas av ansvarsförsäkringen.

Emellertid tycker jag att den sista meningen i tilläggsvillkoret är märklig. Avsikten med tilläggsvillkoret är, enligt min uppfattning, att lyfta bort de följskador som härleds till IOK-skador som är förmögenhetsskador, men när dessa kostnader som tilläggsvillkoret avser täcka enligt sista meningen likställs med sakskador uppstår en motsägelsefull situation eftersom If erbjuder försäkringsskydd för sakskadors följskador. Tanken bakom inkluderandet av denna mening har jag uppriktigt sagt svårt att tyda. Den ansvarsförsäkring If erbjuder täcker redan i sin standardutförning de ingrediensskador som klassas som sakskador, och intentionen med att likställa komponentsskador, d.v.s. rena förmögenhetsskador, med sakskador är svårtydd.

Angående försäkringsbolagens resonemang kring funktionsskadeprincipen finner jag det intressant att både If och Trygg-Hansa anser att denna bedömningsmetod för sakskada generellt sett är tillämplig oavsett vilken typ av ingrediensskada som inträffat, vilket även införts i de båda bolagens relevanta försäkringsvillkor. Givetvis förklarar de representanter jag intervjuat från dessa bolag att en individuell bedömning av varje enskilt skadeärende erfordras eftersom en väldigt stor mängd tänkbara scenarion kan uppstå, men den uppfattning jag fick från dessa intervjuer är att försäkringsbolagen tillämpar bedömningsrutiner för ingrediensskador som kan uppfattas som väldigt kundvänliga. För en ansvarsförsäkringstagare vars verksamhet är exponerad för eventuella skadeståndsanspråk härledda av ingrediensskador är det naturligtvis gynnsamt att försäkringsgivarna är positivt inställda till att bedöma övriga uppkomna ingrediensskador i slutprodukter än föreningsfall som sakskador med anledning av nedsatt funktion. Att försäkringsbolagen drar kopplingar till funktionsskadeprincipen från Flygmotorfallet fastän endast en ingrediensskada av föreningskaraktär prövades är, enligt min mening, något som kan ifrågasättas eftersom övriga typer av ingrediensskador oftast skiljer sig markant från föreningsfallen, både ur en rent fysisk aspekt men även funktionsmässig.

Jag har svårt att finna några starka och tydliga argument för ett försäkringsbolag att ha som utgångspunkt att funktionsskadeprincipen är tillämplig för även de ingrediensskador som inte utgör föreningsfall, främst eftersom de kostnader som drabbar skadelidande i dessa fall oftast utgör produktionsbortfall, vilka som bekant är att anse som rena förmögenhetsskador, men även eftersom den avsedda funktionen i dessa fall, enligt min mening, kan vara problematisk att tydligt identifiera. Visserligen kan det för försäkringsbolagen, ur en praktisk synvinkel, vara fördelaktigt att vid skaderegleringen kunna utgå från en uttrycklig bedömningsgrund i att funktionsskadeprincipen generellt är tillämpbar och att övriga ingrediensskadetyper därmed utgör sakskador. Av stor betydelse blir, som tidigare nämnt, att den individuella bedömningen av varje enskild skada sker extremt noggrant och på ett korrekt

vis, för att utesluta risken att en inträffad skada klassas som sakskada trots att så egentligen inte är fallet.

I avsnitt 5.3 framgår att LF anser att ingrediensskador av djur-, växt- samt informationskaraktär oftast måste ses som rena förmögenhetsskador som en följd av funktionsskadeprincipens bristande lämplighet. Denna meningsskiljaktighet mellan LF och övriga intervjuade försäkringsbolag bör, åtminstone teoretiskt, indikera att utrymme finns för både ny rättspraxis och nya försäkringsrutiner för IOK-skador. Försäkringsskyddet, och därmed möjligheterna för köparen att erhålla skadeståndersättning, torde kunna bli olika beroende på vilken försäkringsgivare säljaren är kopplad till, vilket öppnar för ett tänkbart behov av klargörande rättspraxis. Omständigheter som talar emot detta är dock att det ligger i försäkringsbranschens natur att försäkringsgivarna erbjuder olika villkor för potentiella försäkringstagare att välja mellan, samt att inget av försäkringsbolagen faktiskt helt och hållet utesluter tillämpningen av funktionsskadeprincipen för någon typ av inträffad ingrediensskada, eftersom individuella bedömningar av varje fall ska ske. Därav får ett nydanande prejudikat ses som föga troligt, i alla fall ur ett relativt kort tidsperspektiv, trots att Flygmotorfallets inverkan på ingrediensskador är från 1996.

Ytterligare en omständighet från intervjuerna som jag finner väldigt intressant är att LF tillämpar ett identitetsbegrepp vid avgörandet av huruvida ingrediensskador av förädlingskaraktär ska betraktas som sakskador eller som rena förmögenhetsskador. Identitet ska, som bekant, enligt förarbetena till KöpL anses föreligga mellan den felaktiga beståndsdel som utgör den sålda varan och slutprodukten, ifall den felaktiga beståndsdel utgör den helt dominerande delen av slutprodukten. Under rubrik 3.2.2.1 förklaras att denna diskussion om identitet fått ta emot stor kritik, bl.a. från Ullman som anser att logiken kring ersättningsskyldigheten vid identitetsfall strider mot bestämmelserna i KöpL 67 §.

Min uppfattning kring identitetsbegreppet är att identitet endast kan anses föreligga mellan den felaktiga beståndsdel och slutprodukten om närmast obetydliga förändringar av den sålda varan gjorts. Blir den sålda varan bearbetad i betydande grad kan den, enligt min mening, inte på något vis utgöra den dominerande delen av slutprodukten, i och med att den sålda varan inte längre kan anses vara identisk med den färdigställda produkten. Om identitet bedöms finnas mellan beståndsdel och slutprodukten förstår jag den inställning LF har, nämligen att förädlingsfallen ska betraktas som rena förmögenhetsskador som ryms inom säljarens köprättsliga ansvar. Vid ett föreliggande identitetsfall uppfattar jag situationen som att en fråga om avhjälpande av köprättsligt fel är aktuell istället för ett skadeståndsrättsligt anspråk grundat på utomobligatoriska bestämmelser.

Den problematik jag ser kring den identitetsuppfattning LF har angående förädlingsfallen är att denna skadetyper utmärks av en avsevärd utseendemässig skillnad mellan den sålda varan och slutprodukten som ett resultat av förädlingen, vilket redogjorts för under rubrik 2.6.1.3. Jag anser att en grundläggande förutsättning för ingrediensskadorna av förädlingskaraktär är just denna väsentliga bearbetning av råmaterialet, och rimligtvis bör en bearbetning av så obetydligt slag att identitet mellan den sålda varan och slutprodukten kan anses föreligga inte vara särskilt sannolik att genomföras. Naturligtvis lär obetydliga förädlingar förekomma, men LF:s åsikt om att förädlingsfallen oftast ska ses som rena förmögenhetsskador, d.v.s. att ett köprättsligt felansvar för säljaren föreligger, finner jag svår att instämma i.

6.6 Avslutande kommentarer

NJA 1996 s. 68 har lett till ett utvidgat sakskadebegreppet, med konsekvensen att köparens ersättningsmöjligheter väsentligt minskat när de strängare reglerna i köprätten inte är tillämpliga vad gäller produkters ingrediensskador. Enligt min uppfattning är denna situation knappast önskvärd för en skadedrabbad köpare. Den alternativa möjlighet skadedrabbade köpare numera kan utnyttja med avsikt att kräva säljaren skadeståndsansvar för ingrediensskador i sålda produkter är de allmänna skadeståndsrättsliga principerna, vilka, som framgått i uppsatsen, inte är lika förmånliga för köparen när säljarens culpaansvar måste påvisas. Resultatet av det utvidgade sakskadebegreppet i Flygmotorfallet är således att köparen erhållit minskade möjligheter att erhålla skadeståndsmässig ersättning när allmänna skadeståndsrättsliga principer ska tillämpas istället för köprättsliga bestämmelser, samtidigt som säljarens möjligheter att utnyttja ansvarsförsäkringen ökat i motsvarande grad eftersom uppkomna ingrediensskador innefattas i försäkringsskyddet.

Angående funktionsskadeprincipens tillämplighet håller jag med Ullman om att endast ingrediensskador av förädlingskaraktär lär kunna utgöra saksador likt förenings-skadan i Flygmotorfallet, för vilken prövades huruvida funktionen förlorats eller blivit nedsatt i icke obetydlig grad. Jag vill dock återigen framhålla att jag anser att funktionsskadeprincipen kan bidra till att logiken varför informationsfall utgör ingrediensskador bättre klargörs. Ur ett rent fysiskt perspektiv har någon skada likt förenings-fallet i Flygmotorfallet inte inträffat vad gäller informationsfall, men obrukbarheten av slutprodukten talar, enligt min mening, för att en funktionsskada kan anses föreligga, även om någon drastisk fysisk förändring inte finns att skåda. Angående djur- och växtfallen betraktar jag funktionsskadeprincipen som mindre väl

lämpad att tillämpa, enär kostnaderna som uppstår i dessa fall oftast utgör produktionsbortfall samtidigt som funktionen i den föreliggande egendomen är svår att bedöma.

Vad gäller inträffade komponentsskador finner jag att dessa skador ska betraktas som rena förmögenhetsskador inbegripna i säljarens köprättsliga felansvar i enlighet med 67 § KöpL. Följaktligen torde skadedrabbad köparens ersättnings- respektive åtgärdsalternativ vara förmånligare jämfört med inträffad ingrediensskada, eftersom de strängare köprättsliga bestämmelserna är tillämpliga istället för de allmänna skadeståndsrättsliga principerna. Ett behov att pröva uppkommen komponentsskada ur ett funktionalistiskt perspektiv är föga troligt att uppstå, när en funktionell nedsättning, av motsvarande karaktär typiskt funnen i ingrediensskador, inte finns att åskåda.

Avslutningsvis vill jag framhäva att de försäkringsvillkor If erbjuder vad gäller ingrediens- och komponentsskador är förmånliga för både försäkringgivarna själva och försäkringstagarna, med hänsyn till att gränsdragningsproblematiken kring huruvida det uppkomna skadeståndsanspråket är grundat på köprättsliga eller allmänna skadeståndsrättsliga bestämmelser undviks. Vid skaderegleringen upplever If sällan några problem eftersom ansvarsförsäkringen ersätter samtliga de skadeståndsanspråk som försäkringstagaren exponeras för till följd av skador som en felaktig produkt orsakar på köparens egendom. Eftersom gränsdragningen mellan köprätt och allmänna skadeståndsrättsliga principer kan vara väldigt komplicerad att tydliggöra samtidigt som stor hänsyn måste tas till varje enskilt fall vid skaderegleringen, finner jag de försäkringsvillkor If erbjuder som väldigt ändamålsenliga.

Käll- och litteraturförteckning

Lagtext

Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Köplag (1990:931)

Produktansvarslag (1992:18)

Skadeståndslag (1972:207)

Rättsfallsregister

NJA 1918 s. 156

NJA 1949 s. 460

NJA 1968 s. 285

NJA 1977 s. 538

NJA 1980 s. 383

NJA 1983 s. 118.

NJA 1985 s. 143

NJA 1985 s. 641

NJA 1986 s. 712

NJA 1987 s. 692

NJA 1988 s. 62

NJA 1989 s. 389

NJA 1990 s. 80

NJA 1992 s. 130

NJA 1996 s. 68

NJA 1996 s. 700

NJA 2001 s. 309

NJA 2001 s. 878

NJA 2005 s. 608

NJA 2017 s. 237

Högsta domstolen – mål nr T 3034–15

Svea hovrätt – mål nr T 3184–01

Skadeförsäkringens Villkorsnämnds utlåtanden

SkVN 72/1985

SkVN 84/1986

SkVN 7/1987

SkVN 27/1992

SkVN 81/1993

Offentligt tryck

Ds 1989:79

Prop. 1972:5

Prop. 1988/89:76

Prop. 2003/04:150

SOU 1974:83

Litteratur

Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, Lindell-Frantz, Eva, *Avtalsrätt I*, upplaga 14, Studentlitteratur AB

Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald, *Produktansvaret*, Upplaga 4, Iustus Förlag AB, 2008

Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald, Unger, Sven, *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, Upplaga 2, Jure AB, 2013

Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, Upplaga 8, Norstedts Juridik AB, 2013

Blomstrand, Severin, Broqvist, Per-Anders, Lundström, Rose-Marie, *Produktansvarslagen: en kommentar m.m.*, Upplaga 3, Norstedts Juridik AB, 2012

Dillén, Björn, *Arbetsskadeansvar: om friskrivning från skadeståndsansvar för arbetsskada*, Upplaga 1, Liber AB, 1982

Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, Upplaga 9, Norstedts Juridik AB, 2014

Herre, Johnny, *Ersättningar i köprätten: särskilt om skadeståndsberäkning*, Norstedts Juridik AB, 1996

Håstad, Torgny, *En skiljedom rörande direkt och indirekt förlust enligt köplagen, Ånd og rett: festskrift till Birger Stuevold Lassen*, Universitetsforlaget AS, Otta 1997

Kleineman, Jan, *Begreppsbygningen och den skadeståndsrättsliga analysen*, Juridisk Tidskrift, 1993–94

Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, Juristförlaget AB, 1987

Lagerström, Peter, Roos, Carl Martin, *Företagsförsäkring: en försäkringsrättslig introduktion*, Upplaga 2, Juristförlaget, 1991

Lagerström, Peter, *Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, Upplaga 3, Norstedts Juridik AB, 2007

Lindmark, Dan, *Industrins produktansvar del I – Bakgrund och företagsstudier*, Norstedts Juridik AB, 1988

Lundmark, Thorsten, *Friskrivningsklausuler – giltighet och räckvidd: särskilt om friskrivning i kommersiella avtal om köp av lös egendom*, Iustus Förlag AB

Rienecker, Lotte, Stray Jörgensen, Peter, *Att skriva en bra uppsats*, Upplaga 2, Liber AB, 2008

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Upplaga 3, Norstedts Juridik AB, 2015

Schultz, Mårten, *Full ersättning för sakens värde*, Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet 2009/10, 2009

Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt: bakgrund, sammanfattning, utblick*, Upplaga 1, Juristförlaget, 1997

Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Version II, Iustus Förlag AB, 2006

Ullman, Harald, *Skadebegreppets gränzoner*, Nordisk försäkringstidskrift I/2008

Ullman, Harald, *Utvidgat skydd vid ingrediensskada – En kommentar till det nya tillägget till ansvarsförsäkringen*, Nordisk försäkringstidskrift 3/1995

Bilaga 1 – Intervjumall

Frågor rörande försäkringsbolagens praktiska hantering av IOK-skador.

- Vilka försäkringsvillkor, rutiner eller bedömningsgrunder använder Ni er av vid hanteringen av IOK-skador?
- I NJA 1996 s. 68 (Flygmotorfallet) tillämpar HD en ”funktionsskadeprincip”, d.v.s. vid domstolens bedömning tas hänsyn till om den aktuella egendomen försämrats genom att dess funktion förlorats eller blivit nedsatt i icke obetydlig grad. Fallet berör en ingrediensskada av föreningskaraktär. Anser Ni att en funktionsskadeprincip kan tillämpas även vad gäller övriga typer av ingrediensskada, d.v.s. förädlings- informations- och djur- och växtfallen?
- I NJA 1996 s. 68 (Flygmotorfallet) utvidgades sakskadebegreppet, vilket resulterade i ett begränsat felansvar enligt köplagen för säljaren. Anser Ni det önskvärt, ur praktisk synvinkel, att säljarens felansvar enligt köplagen begränsats medan säljarens möjligheter att utnyttja ansvarsförsäkringen ökat?
- Vid vilken tidpunkt inträffar IOK-skador vanligtvis (exempelvis tidigt i produktionen, etc.)? Får tidpunkten för skadans inträffande några konsekvenser vad gäller hanteringen av försäkringsärendet?
- Går det att tyda någon trend beträffande IOK-skador (exempelvis ingrediensskada som skapat allergi, etc.)?
- Hur stor andel anmälda skador utgör sakskador respektive rena förmögenhetsskador vid ert bolag?